

**2 AYLIK
DERGİ**

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

YIL : 7 CİLT : 7 SAYI : 42 EYLÜL - EKİM 2024

SİVAS KONGRESİ

CUMHURİYET HALK PARTİSİ BİRİNCİ KURULTAYI

YTDD

İÇİNDEKİLER

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ CİLT : 7 YIL : 7 SAYI : 42 EYLÜL- EKİM 2024

YAZAR	YAZI BAŞLIĞI	SAYFA NO:
SENCER KARACALIOĞLU	ŞURADAN BURADAN	01-02
Prof. Dr. ÖMER DEMİRCAN:	Türkçe “Oyun,roman,öykü,deneme,dili”nde ikileme	3 - 7
Doç.Dr. OKAN BABA	ORDUNUN ÖRGÜTLENMESİ VE İNÖNÜ SAVAŞLARI	08-12
Prof.Dr. SÜREYYA ÜLKER	UYKULUK İLE ÖZDEN	13-15
ERAY CANBERK	HAZİRAN ANMALARI	16-20
FERHAT ÖZEN	HÜSEYİN RAHMİ GÜRPINAR	21-23
YILMAZ ÇONGAR	VİRGİNİA WOOLF	24-34
HASAN AKARSU	SAKLI YÜREK İZLERİ	35
HİKMET KURTER	DONDURMA TAVUK GÖĞSÜ	36-40

(1)

ŞURADAN BURADAN

SENCER KARACALIOĞLU

RİCKY MARTİNDEN CHP DEVLETÇİLİK İLKESİNİN MORARTILMASINA DEĞİŞİM

CHP nin Eylül ayında yapılacak Kurultayı öncesi CHP Genel Başkanı Özgür Özel Altı Okun tam ortasındaki Devletçilik okunun yarısının yeşillendirilip öteki yarısının ise morartılacağını açıklayarak bombayı patlattı. Bu konuşmayı sosyal medyadan dinlediğimde usuma 1998 yılında yapılan 28.CHP Kurultayı geldi. O Kurultayda raseçtirememişti.hmetli Deniz Baykal o dönem çok ünlü olan Portorikolu şarkıcı Ricky Martin'in şarkısı ve konfetiler eşliğinde Kurultay salonuna giriş yapmıştı. 1999 yılında yapılan seçimlerde CHP %8 oy alarak baraj altı kalmıştı.

CHP nin böyle özel davranışlara gereksinimi yok.Tüzük Kurultayı yapıyorsanız ilk yapmanız gereken CHP yi klasik anlamında türdeş bir kitle partisine dönüştürmek olmalıdır. Bunun açılımı ise öncelikle aynı ideoloji doğrultusunda biçimlenmiş bir örgüt yapısı oluşturmaktır. CHP üyeleri gerçekten CHP'li olmalıdır. Aidiyet duygularıyla, kendi partilerinin tarihini,programlarını,Tüzüklerini bilmenin yanı sıra karşı parilerin uygulamalarını ve programlarını bilen, üye aidatını düzenli olarak ödeyen,partisinin etkinliklerine katılan üyeler. .Sürekli parti içi eğitimden geçirilen üyeler. Örneğin 1970-1971 yılında CHP İstanbul İl Başkanlığının onayından geçen(İl Başkanı rahmetli Ali Topuz'du) bir eğitim programını biz uygulamıştık. O dönem ben İstanbul İl Gençlik Kolu Başkanı olarak 18-19 ilçeyi dolaşarak,önceden İl Yönetimince düzenlenmesi duyurulan toplantılarda "CHP'nin Devrimcilik anlayışını anlatmıştım. Sanayileşme politikasını bir başka arkadaşımız, Tarım politikasını O dönem İl Sekreteri olan Ahmet İsvan anlatmıştı. Saptanan konular tüm ilçelerde anlatıldı. Yeterlimiydi dersiniz atılan bir adımdı. Şimdi bunu sürdürülebilir bir biçimde düzenlemek gerekir.

(2)

CHP bunu yaparak iktidara gelebilir ve geldikten sonra da politikalarını yaşama geçirebilir.

Sağlam bir örgütsel yapı olmadan ön yoklama yapsanız da yapmasanız da parti içi demokrasiyi gerçekleştirmiş olmazsınız. Hiç bir partinin sıfatı, görevi ne olursa olsun bir başka partinin adamı olmadığı bir CHP yapısını oluşturabiliyorsa Tüzük değişikliğinin bir anlamı olur. Dilerim umutlar bir başka bahara ertelenmez.

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ PERŞEMBE TOPLANTILARI EKİM 2024 ÜN İLK PERŞEMBESİ TOPLANACAK.

BENİM TÜRKÜLERİM

Ben en güzel türkülerimi, şiirlerimi

Karımla birlikte yazdım.

Birinin adı Perran, birininki Arif Tarkan

Adını koyamadığım üç çizik

İçimde uzayan onulmaz yaram.

Sencer Karacalıoğlu

Türkçe “oyun, roman, öykü, deneme dili”nde ikileme

Ömer Demircan, yTDD Haziran-Temmuz 14.6.2024

Bilindiği gibi, Türkçede üç ayrı genel sözlüksel-birim üretim işlemi kullanılır:¹ türetme, tamlama, ikileme. Sözlüksel üst-işlemlerden üçüncüsü olan **ikileme** işlemi ile: bir sözcüğü (göz) ya kendisiyle (göz.göz) ya da ilişki kurulan başka türdeş bir sözcükle (göz.kulak) birleştirilerek ‘iki’ sözcüklü, ya “**niteleme-işlevli**”, ya da “**yüklem-tabanlı**” işlevlerine koşulan “ayrı anlamlı sözlüksel birimler üretilir. Türkçe sözlüğün yarısını oluşturan ikilemeler, yabancı anadilli Osmanlı devşirme yöneticiler döneminde: **iletişim**, **eğitim**, **yönetim** dışında tutularak herkes ikilemesiz bir sözlüğe çakılmıştır. Okulda öğretilmediği, yanlış yorumlandığı için, yoksunluk bugün de sürmektedir.

İkileme işlemiyle oluşan birime: “**çoğul ± süre**” ayrımı dışında (1) başında büyük-harfle yazılan karşıt ayrımlar-dan biri : ada “**benzerlik**”: *yârelerim göz.göz oldu (göz gibi + çok sayıda)* tek başına “**göz.göz**” ile değil, ancak söze girip iletaye “**göz.göz ol-**” gibi bir eylem-tamlama ögesi olarak katılınca belirlenir.² İkileme anlamı, bir “**nitelenen-eylem**”e ya da “**ad**”a katılarak somutlanır: *az.az* (ver-), *ev.ev* (ara-), *koşa.koşa* (git-), *el.ele* (ver-), *günden.güne* (iyileş-), *küçük.küçük* (kes-), iç > *ic.ice* (gir-), *ev.ev* (dolaş-), git > *gide. gele* (bık-), *biter.bitmez* (bildir-), *küçük.küçük* (çocuklar), ... , “*göz.göze gel-*, *el.ele ver-*” (*iki bakış/el+ birleş*), “*sap.sarı kesil-*” (*çok/tam sarıya dönüş-*) gibi. İkileme ile eklenen ayrım, özellikle eylem-tamlama işleminde nitelenen anlamıyla birleşir. **Ad** ya da **eylem** tabanlı ikileme “**nitele-yici**” işlevli bir birim, nitelenenögeye bir örnek gibi “**bağımlı**” bir birim olur. Taban bir niteleyici ise, tür-değişimi gerekmez, anlam değişimi yeterli olur: *için.için* kayna-, *ince.ince* kes-, *ip.ince* yay-, *inceden-inceye* araştır-,

O tür birimler, niteleyici işlevli biçimlendiği için, işlem % 85 eyleme bağlıdır; ya % 42 dolayında: “**eylem-tamlama**” ya: “*kısa.kısa* kes-, *göz.göz ol-*, ... , ya da + %43 dolayında yüklem tabanlı işlevine koşullarlar: “*Size uğrar.uğrar-*”; + “*Yollar çatlak.çatlak-tır-*”. “*Küçük.küçük*” (ev-ler) gibi **ad-tamlaması** üretiminde %15 dolayında kullanılır. İKİLEME TÜRLERİ aşağıda (1) içindeki dökümden izlenenebilir.

(1)

Orientalist-güdümlü, Türkçe ikilemesiz aydın-sözlüğü: i. İkileyici, ikilenen ögeye göre birimleme. ii. Türkçe yalnızca türetme (tat- + -lı>tatlı); ikilemesiz tamlama (yeniev, köyev-i) işlemleri ile sözlüksel birimleme; iii. ikilemeli-anlamları türetmeye, öbeklemeye “ikilemesiz” aktarma. iv. Osmanlıca, Türkçe sanılarak ikilemenin öğretim-dışı bırakılması.

Türkçe sözlüğün yarısını oluşturan İKİLEME türleri.

I. SÖZCÜK tabanlı, PEKİŞTİRMESİZ

A. DİZİMEKSİZ İKİLEYEN: 1. EŞ sözcükle: *boş.boş* (evler) *boş.boş* (otur-), *ev.ev* (ara-), / *pişir.pişir* (ye)

2. AYRI sözcüklü,: Tatsız.tuzsuz (yemekler), er.geç (öde-), *göz.kulak* (ol-), *yap.boz* (tahtası),

3. AYRI sözcüklü *benzer bağlamli-ikileyen ögeli*: , *tuz.buz*, *kör.topaldüşün.taşın*, *kaç.göç*, *düş.e.kalka*,

4. SESEL ayrımlı ikileyici öge: *ters türs* (işler), *mırın.karın* (et-), *kariş.kuruş*,

B. DİZİMEKLİ: 5. EŞ sözcüklü, ayrı ekli: *yan-Øyan-a* (evler), / *boşu.boşuna* (bekle-), *başa.baş* (gel-,...

6. EŞ sözcüklü, EŞ ekli: *dikine.dikine* (sütunlar), *dikine.dikine* (koy-), / *başına.başına* (vur-), / *yaza.yaza* (bitir-) / *yapar.yapar* (satar-),

7. EŞ sözcüklü, EŞ ekli edimsel tezlilik, kolaylık, eylem ikileme: *Ver-i.ver-i-ver*, *soru.soru.ver*, *alı.alı-ver*, ...

8. Eylem-tamlaması tabanlı yüklemde **eylem-ikileme**: *veresiye vere.vere* (*kalmadı-kalmadı*). *Oradan.oraya koşa.koşa*, ... *abur.cubur D yiye.yiye*, (içinde nitelenen ad düşmüş (: D)). yüklemi İKİLEME ile niteleme: Tamlama ikileme de olabilir, ikinci niteleyici düşmüş sayılabilir mi?: *ordan-orayakoşa.koşa*,

9. Yansıma hece + süre ek + ikileme: i. Yansıma hece /şır/+ikileme>*şır.şır*; ii. Yansıma /şır/+sürel /-ıl/ ekili ikileme>*şırıl.şırıl*; *tir.tir*, *tiril.tiril*; *pır.pır*, *pırıl.pırıl*; *şar.şar*, *şarıl.şarıl*, */ban/>*bangır.bangır*, *tık-tık vur*=yineleme+süreklilik, *tıkır-tıkır işle-*, *tıpış-tıpış yürü-*, *şırıl-şırıl ak-*, *fıkır-fıkır kayna-*, ...

10. Olumsuz dilek. Birinci öge vurgulu: İnsan öldürenler **yan-a.yan-sın!**, Yerin dibine **bata-kalsın!** *dura.dursun*, *kala.kalsın*, ...

C. SESBİRİM DEĞİŞİMLİ İKİLEYEN: 11. PEKİŞTİRMESİZ tabanbaşı ünsüzü M- ile değiştiren ardıl ikileyen: *eğri.meğri* (sözler) *eğri.meğri* (al-), / *balık.malık* (çiftliği), *balık.malık* (tut-) / *gel.mel* (de-). ...

12. TÜR -ayrımlı, PEKİŞTİRMELİ, tabanson ünsüz-değişimli, öne konumlu ikileyen yalnızca niteleyici sıfat pekiştirme: *up.uzun* (gaga), *mos.mor* (eller), *düm.düz* (et-), *bom.boş* (bul-)

13. PEKİŞTİRMELİ, tür-ayrısız, eylem-tamlaması tabanlı yüklemde eylem-ikileme: *Giysileri es↓kidir es↓ki!* // *sonu yı↓kımdır yı↓kıml!* // *Artık gi↓der. gi↓der!*

C. VURGUSUZ-ekli ikileme: 14. PEKİŞTİRMELİ, vurgusuz tek-ekli tür-ayrısız, pekiştirme: *boş DÁ boş* (*diye diret-*), *yan Mİ yan,* / *para DÁpara, paraMİpara,* / *al DÁ al, alır Mİ alır.*

15. PEKİŞTİRMELİ, ikil vurgusuz-ekli olumsuz/tersi anlamlı eşleme: *boş mu boş mu (boş değil), Umut da Özge de, Sana ev mi ev mi! ... (tam tersi) kaldı da uyudu da, ...*
16. PEKİŞTİRMELİ vurgusuz ikil-ekli eşleme: - // *Umut da Özge de, Umut mu, Özge mi?*
17. PEKİŞTİRMELİ ilgeçli niteleyiciye dönüşümle: - / *aDÂM* gibi adam (ol-), *yapar gibi yap,*
18. PEKİŞTİRMELİ, Vurgulu bağlaç: *Ya/ne/gerek Umut ...ya/ne/gerekse Özge ..., Ya gider ya gider!*
19. PEKİŞTİRMELİ ODAKLAMA: yalnızca eş/ayrı tabanlı ikileme ile eylem-pekiştirme: *sürüm.sürüm (sürün-), gıdım.gıdım (ver), çatır-çatır çatla-,*
20. PEKİŞTİRMELİ, İkili-iyel-ekli ad, niteleyici pekiştirme: *yalnızca niteleyici sıfat ikileme ile: güzelİN.güzeli (bir bayan).ucuz-un ucuz-u (ayakkabı)*
- II. EK İKİLEME.** 21. PEKİŞTİRMESİZ, vurgulu ek ikileme: *Gel-me-mez-lik (etme-),*
22. Ek ikileme ile olahlık: *Ver-sever-seon TL.,*
- III. SESBİRİM ikileme.** 23. Sesel ünsüz/ünlü ikilemeli sesel pekiştirme: *Foş.şa.dan (fışkır-), Ünlü ikileme+: Yaş-şaaa!*
- IV. SÖZLÜ-DİLde, TON-ayrımli İKİLEME,** yalnızca tür-ayrimsız, eylem, niteleyici ikileme.
24. Ton-ayrımli niteleyici-tabanlı yüklem (3 ayırım): (i) (İçerisi) ↓boş.↓boş (boş), ... (ii) ↑boş.↑boş (boş değil), *Ye↑ni.ye↑ni!/ev↑de.ev↑de (yeni/evde değil), ... (iii) ↑boş+↓boş (boşsa boş, olsun),*
25. Ton-ayrımli eylem-tabanlı yüklem (4 tonlama ayırımı): (i) ge↓lir.ge↓lir = gelir, // (İçerisi) ↓boş.↓boş (=boş), (ii) ge↑lir. ge↑lir (gel-mez), // ↑boş.↑boş (=boş değil), (iii) ge↑lir+ge↓lir (= karar kendinin), // ↑boş+↓boş (boşsa boş, olsun). *Ye↑ni. e↑ni! (yeni değil), // Alma↑dı.↓almadı (aldı). al↑dın+al↓dın (almazsan, bir daha bulamayabilirsin). (iv) Yalnızca eylem + odak-hece-kaydırma ile “aşırı” anlamı: O işte ↓Alıştı.↓Alıştı, bir türlü yeterli kâra geçemedi.*
- V. Dizimsel ek ikileme ile: EDİMSSEL ZAMAN AYRIMLARI.**
26. Geçmiş süre: git-ti gid-eli (-den beri: ever since ...)
27. Gelecek zamana taşan olay süresi: ol-du ol-acak (ek öneri : although ...)
28. Şimdiki zamanda sonlanma: bi-ti bit-iyor (-mek üzere: about to ...)
29. İstek+umutsuzluk yorumu: ver-se ver-ir-di (umudum yok ama : if ...)
30. Edimsel olasılık dışlama: sev-sin sev-me-sin / iste-r iste-mez
31. Edimsel an ayrımli niteleyici + kaçınılmaz eylem: ister-istemezöde-di, görür-görmeztanı-dı,

Sözel üretimde “**ikileme**” Türkçe sözlüksel üç üst-işlemden biri, sözlüğün en az yarısını üreten işlem olmasına karşın, şairlerin yazarların üretilerinde kullanım şiir başına, sayfa başına 0.5 ile 4 arasında çıkıyor. O ilgisizlik, özellikle 1300-1928 arasında 600 yıldan uzun süreyle “**Türkçe-sözlüksel-ikileme**”ye karşı üretilen olumsuz yorumlar ile kasıtlı engellemelerden kaynaklanır.

Birincisi, İKİLEME, Türkçede genel üç sözlüksel-birimleme türünden biridir. Beyindeki olası birimleme sayısı milyonları aşan varsılıktadır.

İkincisi, 1928-Harf Devrimi’ne değin işlem, eğitimden, yönetimden uzak tutulan halkın yalnızca sözlü dilinde olabildiğince işlenebilmiştir.

Üçüncüsü, Türkler Müslüman olduktan sonra (950-), egemenliğe “**din-dil-ABC tekeli**” eklenir. Ünlü yazmayıp yalnızca ünsüz-yazan, Arap-Harflerine dayalı “**Arapça ünsüz-ABC’si**” kutsallaşır. Arapça kökler üç-ünsüzlü, Türkçe kökler ise iki-ünsüzlü olduğundan, Türkçe sözcüklerin ikinci he-cesinde sonekleme başlayıp “ses-uyumu” nedeniyle köklerdeki 30 sesbirimsel ayırım 15’e düştüğün-den, Türkçe sözel birimleri doğru yazıp-okumak, yeniyi üretmek olanaksızlaşır.

Dördüncüsü, yanlış yazma-okuma yüzünden, 1918’e değin, bütün yetkili aydınların tanıklığıyla: herkes Osmanlıca’yı kendine göre yazıp ancak kendisi okuyabilirmiş. Eğitilmiş okuyup yazabilen oranı %1 olabilmiş Anadolu’da yaşayakalan 11-13 milyon yurttaş yurulursa, 600 yılda 130bin eder.

Beşincisi, 1830’lara değin Arap-harfleriyle yazımda noktalama kullanılmadığı, sözcük arası verilmediği için, tümce sonu yüklemle belirlenir. Dildışı: “**Türk cümlesi yüklemle biter**” yanlış kuralı ile “devrik” tümce yasaklanır.

Altıncısı, okumada sözcüklere ayırma güçleşince: (i) “**ikilemeler, yansımalar** sözcük değildir”, (ii) “**ikileme, kelime-tekrarı**”dır, (iii) “**Sözbaşında /m/ fonemi bulunmaz**” yanlışları uydurulur. Oysa, tür/işlev değiştirdiği, yeni anlam/ayırım eklediği için, ikileme asla bir “**kelime-tekrarı**” sayılamaz. (iii) Tür ayırmadan, baş-ünsüzü /m-/ ile değiştiren: “**balık > malık > balık-malık**” gibi ikilemeler de “**Türkçe söz (sözcük) başında /m/ bulunmaz**” biçiminde, yanlış bir kural ile engellenir. Oysa, gerçek kural “**sözcük-başı ünsüz konumu /m/ sesine özgülenmiştir**” biçiminde olup, /m-/ ile başlayan sözcüklere “belirsiz” anlamı “gibi, türü”, Ar. “**falan**” ile yüklenir. Üstelik Türkçe Sözlük (2011) içinde 4300 /m-/ ile başlayan yabancı kökenli sözcük bulunur.

Yedincisi, 1300-1928 arasında “**ikileme**” işlemi bir sözdizimsel-**tekrar** sanılarak Türkçe yazı-dili olarak “**sözel üretim, yönetim-yazışmaları, eğitim-öğretim**” dışında tutulur.

Sekizincisi, TDK 1918 öncesi metin taramaları ile yayınlanan “**Tarama Dergisi**” sözlüğüne göre, yazılı metinlerde 600-yılda ancak 100 dolayında ikileme kullanıldığı ortaya çıkar.

Dokuzuncusu, Arapçada, Farsçada birer eylem iken Türkçeye ancak birer ad olarak girebilen sözcükleri yeniden eyleme dönüştürmek için “**et-, ol-, yap-, kıl-, ...** gibi eylem kökleriyle “**eylem-tamlaması**” oluşması gerçeği yerine, o tür eylem kökleri (et-, ol-, yap-, kıl-, ...) birer **yardımcı-eylemsayılır** (Banguoğlu, 1974).

Onuncusu, oysa Türkçede yardımcı eylem yoktur. Ergin (1962: 104, 108): “**fiil kökleri kullanılma sahasına tek başlarına çıkamazlar. ... Yani fiil kökü kelime köküdür, fakat kelime değildir, ancak sonlarına ek almak ve bir isim gövdesi haline gelmek suretiyle kullanılma sahasına çıkarlar: “bil-mek, yap-mak” gibi,**” der. Onbeşe varana değin sonek katılabilen (“ol-” gibi) bir yüklem-tabanı birim (örnek: **ol-uş-tur-ul-a-ma-dı-ğ-ın-dan**) nasıl “kelime” sayılmaz!

a.i Her ikileme eylem-niteleme işlevine koşulabilir. **İkileme** işlemi, **ad, eylem, niteleyici** türü

sözcükleri, tür ve işlev değiştirip eşleyerek, “**eylem-niteleme**” işleviyle tamlamaya katar:

iç.içe (gir-), içli.dışlı (ol-), ... gibi.

a.ii. Söz içinde yalnızca eylem tabanlı ikileme (**ser-e.serp-e yat-**) gerekli eklerle yüklem ardına

(devrik) konumlanabilir: “**Uzanıp yatıvermiş sere.serpe**” (O.Veli).

b.i. Eylem ikilemeleri, zaman-eki alıp uygun **tonlama** ile yüklem-tabanı da olurlar: “**Depremde evler sallanır da sallanır** (uzun süre+çoğul).” “**Evlerden yarısı yıkılır mı yıkılır** (çoğul, süreli, olası). Ay-rica, (↓ = **düşen ses-tonu**, ↑ **çıkan ses-tonu** gösterirse) yüklem tabanı seçilen eylem, niteleyici katıl-madan ikilenebilir (: **O şiiri ya zar.ya↑zar**, bir türlü bitirmez!). İkileme ile nitelenen (“küçük. küçük evler” gibi) **9** ayrı tür “**ad-tamlaması**”na karşılık **24 tür eylem-tamlaması** (tıpış tıpış gel-, sık.sık/ döner.dönmez ara-, koşa.koşagel-, ...), **12 tür eylem-tabanlı** (olumlu: **ve↓rir.ve↓rir**, **ver↓miş.ver↓miş**; olumsuz: **ve↑rir.ve↑rir** = vermez, **ver↑miş.ver↑miş** = vememiş, ...) + **12 tür sıfat/zarf tabanlı yüklem ikileme** (olumlu: “gözleri pırlırlıdır”, ters anlamli: “cö↑mert. cö↑mert (=değil), ev↑de.ev↑de” (=değil) olmak üzere **24 tür ikilemeli yüklem** biçimlenebilir. Anlam açıklığı için, sözlükte tamlama ögesi olarak, nitelenen-öge ayraç içinde yazılmalıdır: **açık -açık** (anlat-), **ev.ev** (ara-), **baş.başa** (konuş-), (evler) **yan.yana** (-dır), **yan.yana** (diz-/ otur-), ...

bii. Niteleyici-ikilemeleri de yüklem tabanı olabilir: “Kaç-an.kaç-an-a”(dır) türü eylem-dışı ikilemeler yalnızca yüklem işlevine koşulur. “Savaş nedeniyle Filistin’denkaçan-kaçan-a” (dır). O tür

birimlemede “düşen” ögeleri de (birime değil) yoruma katmak gerekir.

c. Bağımlı tümcecikte de yüklem tabanı ikilenebilir: “Bugün borcunuöde↑di+öde↓di”, yoksa, evine

el konur. “İş yerlerinden kapan-sa kapan-sa ancak yarısı kapanabilir.”

YAZINSAL ÜRETİM’de “ikileme” kullanımı. Sözlüksel birim üreten Türkçe **ikileme**, 1928 “Harf Devrimi”ne değin, eğitimden yoksun bırakılan halkın yalnızca **sözlü** dilinde iletişim gereğini karşılayacak ayırım ve türlerde kesintisiz olarak kullanılmış sayılır. **Dil Devrimi** sürecinde (1932-) bütün devlet görevlilerinin katılımıyla: “**Halkın konuştuğu Türkçeden çağdaş bir yazı-dili yaratma**” çalışmaları başlayınca, ortak sözlükteki ikilemeler yazı diline de girmeye başlar. Halk dilinde seçeneksiz anlam iletim ilişkisine bağlanmış olan ikilemeli-birimler bir yandan şiirde, öte yandan düzyazıda az da olsa seçilir (2). Bir ön inceleme olarak, belirtilen yazar kitaplarından 10’ar sayfa seçilerek ikilemeler sayılıp oranlanarak çıkan “sayfabasına sıklık” oranları aşağıda verilmiştir.

(2)

A. Halk dilinden zorunlu seçim yapanlar(1-4 arası).

1. Sait Faik (1944): *Medarı Maişet Motoru*, Bilgi y 2000: s 63-73, 28/10 = sayfa başına **2.8** ikileme.
2. Yakup Kadri Karaosmanoğlu (1932): *Yaban*, İletişim y. 1993, s. 117-127, 25/10= sayfa-başına **2** ikileme.
3. Sabahattin Eyüboğlu (1948): *Mavi ve Kara*, T. İş B. y. 219-229, 20/10 = sayfa-başına **2** ikileme.
4. Nurullah Ataç: Günce 1953-1955, TDK y. 7-16: 16/10 = sayfa-başına **1.6** ikileme.
5. Aziz Nesin (1957): *Bir Sürgünün Anıları*, s. 32-43, 32/10, sayfa-başına **3.2** ikileme
6. Yaşar Kemal (1955) *İnce Memed*, Remzi K. y. s. 218-230, 32/10 = sayfa-başına **3.2** ikileme
7. Oğuz Atay (1972): *Tutunamayanlar*, Sinan y. 30-41 arası 9/10 = sayfabasına **1** ikileme.
8. Sevgi Soysal (1973): *Yenişehir’de Bir Öğle Vakti*, s. 33-42, 28/10 = sayfabasına: **2.8** ikileme
9. Adalet Ağaoğlu (1974): *Yüksek Gerilim*, 79-88, 33/10 = sayfabasına: **3.3** ikileme.
10. Tahsin Yücel (1991): *Peygamberin Son Beş Günü*, Can y. s.167-177, 23/10 =sayfabasına: **2.3** ikileme.
11. Orhan Pamuk (1994): *Yeni Hayat*, İletişim y. 32-42, 25/10= sayfabasına: **2.5** ikileme.
12. Ayşe Kulin (1999): *Sevdalinka*, Remzi y. s. 91-101, 28/10 = sayfabasına: **2.8** ikileme.
13. Hıfzı Topuz (2002): *Çamlıca’nın Üç Gülü*, Remzi y. 72-81, 10/10 = sayfabasına: **1** ikileme.
14. Vedat Günyol (2005): *Uygarlığın Bamteli*, Maltepe Ü.y. 149-161, 21/10 = sayfabasına: **2.1** ikileme.
15. Bilge Karasu (2008): *Susanlar*, Metis y. s. 154-164, 12/10 = sayfabasına: **1** ikileme.
16. Osman Şahin (2006): *Kırmızı Yel*, Can y. 46-55, 24/10 = sayfabasına: **2.4** ikileme.
17. Duygu Asena(1987): *Kadının Adı Yok*, (1987 Milliyet y. 106-117), 30/10= sayfabasına **3** ikileme.
18. Sevim Burak (1931-1983): *Beni Deliler Anlar*, Hayykitap y. 89-98, 10/10 = sayfabasına **1** ikileme.
19. Nezihe Meriç (1925-): Toplu Öykileri I, YKY y. 107-116, 37/10 = sayfabasına **3.7** ikileme.
20. Nevra Bucak (2022): *Bir İstanbul Rüyası*, Artshop y. s 69-78, 12/10, sayfabasına: **1.2** ikileme.
21. Tuna Kiremitçi (1973-): *Yolda Üç Kişi*, (2005, Doğan y. s 83-92), 5/10 = sayfabasına: **0,5** ikileme.
22. Melih Cevdet Anday: *Ölümsüzler*(Oyun, 1984, s255-277), 18/10 dolu sayfa =sayfabasına: **1** ikileme.

B. Birimlemenin ayırımında olup birim türünü arttıranlar(4 dolayında).

23. **Orhan Kemal** (1966): *Evlerden Biri*, (Everest y. 2010, s.167-177) = 42/10= sayfabasına **4.2** ikileme.
24. **Leyla Erbil** (1971): *Tuhaf Bir Kadın*, YKY 2001, s. 127-137: 43/10, sayfabasına **4.3** ikileme.
25. **Fakir Baykurt** (1973): *Can Parası*, Remzi y. s. 31-41: 40/10 = sayfabasına: **4** ikileme.
26. **Oya Baydar** (2007): *Kayıp Söz*, Can y. s.93-102, 41/10 =sayfabasına: **4** ikileme.
27. **Gülten Akın**: *Kızlar Değirmeni* (Oyun 1967, 125-147), 48/10 tam sayfa= sayfabasına: **4.8** ikileme.
28. **Hikmet Kunter**(2021): *Kuşlar, Kediler, Köpekler*, Taşbaskı y. 7-11+17-22=10, 43/10=sayfabasına: **4.3** ikileme.

C. Özel deneme ile kullanımı sıklaştıranlar(10- üzerinde)

29. **N. UYGUR** (Felsefeci): *Başka Sevgisi*, YKY y (1996: 169-179, **146/10**= sayfa-başına **14.6** ikileme
30. **Latife TEKİN**(1957): *Sevgili Arsız Ölüm*, (1983Adam y. s 46-55), 97/10 =sayfabasına **9.7** ikileme.

Felsefeci **N. Uygur** (Prof. Dr., 1925-2005): 1948’de İ.Ü. Felsefe Bölümünü bitirip, 1952’de Dr. unvanını aldıktan sonra aramızdan ayrılana değin sürekli Türkçe felsefe dilini geliştirmeye odaklanarak Türkçeyi işler. Yukarda (2:C.29)’da on sayfada “**146**” ikileme kullanmış olmasına, ona karşılık

öteki yazarlardan kimilerinin sayfa başına en çok 1 ikileme dolayında kalmaları, ikileme işleminin henüz tam anlaşılmadığını gösterir. Uygur denemeleri okunursa, seçilen ikileme işlemleriyle ne tür anlamlama ilişkileri kurulabileceği görülür. Uygur, yer yer aşağıdaki türden (3) yoğun ikileme denemelerine de başvurur

(3) “... Kabara kabara gelen dalgalar, enginin içlerine dala dala, oralarda bambaşka çevrıntilerle buluşa karışa, durmadan kendinden vazgeçe geçe, kendine birşeyler kata kata, olaydan olaya, karşılaşmadan karşılaşmaya, - sonsuz tek-ben’lerden tek-ben’lere, birçok sınırlı biz’lerden başka biz’lere AKIP.GİT-mekte değişe değişe.” (Nermi Uygur: *Başka Sevgisi*, 1996: s. 178).

“Yanlış” olan bir betimleme ya da açıklamayı okuyup “gerçek” ilişkinin doğru anlaşılması diye ortak bir ussal işlem olmadığından, 1962-2009 arasında açıkça inceleyip betimlemediğim ayrımlar üzerine ilgili alan incelemelerini okuyup “doğru” sanarak ben de o yanlış yargıları, betimlemeleri olur-olmaz kullandım. Sonradan, o yanlış açıklamaların öğrencilere dayatılarak, “kör değneği beller” gibi ezberletirildiğini, ilgili konuda başka metinler okumanın da yasaklandığını, alan öğrencileriyle konuşarak öğrendim. 2009’da birimlemeden başladığım yeniden incelemeler sonucu, ilkin ortaya çıkan: “**Türkçe köklerin tek-heceli olarak birimlendiği**” gerçeği ardından 1987’de yayınladığım: yalnızca 4 işlemden oluşan (aç- >) “açık > ap.açık” gibi sıfat-pekiştirme işleminin “kökson ünsüz değişimli bir kök-ikilemesi” olduğu anlaşıldı.³

Şairler ile yazarların çoğu seçeneksiz ilişki bağlamlarında halkın birimlediği ikilemelerden zorunlu seçim yapmış (2:A,B). Çünkü: ilgili alanda “**ikileme**” işlemi doğru betimlenmeyip, “**kelime-tekrarı**” sanılmaktadır. Dilbilim eğitimi almamış, alan-dışı yazarların işlem üzerine üretilen eski engellerden kurtulmaları kolay olmaz. *İkileme* türü anlamlama ayrımlarının şiire girebilmesi için, şiirin üretim sürecine anlamlama işlemi olarak ikileme katılması gerekir. Öyle düşünülse bile, onsekiz ayrı birim-leme türüne evrilen bir işlem olan ikileme 2010’a değin kendi incelikleriyle tam betimlenmemiştir. 1980 öncesi açıklamaların çoğu yakıştırmadır.⁴

Dilimdeki anlamlama-ilişkileri dışında kaldığı için ikilemeyi ben de kullanamıyorum. Kolay değilse de, öğretim-eğitimle engeller aşılabılır. Bir yol bulunup ikileme okulda öğretilmeli, okul-dışı araçlarla öğrenilebilmeli, çok anlamlı yazınsal metin üretimine gereken sıklıkta ikileme de katılmalıdır. İncelediğim metinlerde çoğunlukla halk-dilinde birimlenen: “*düm.düz, yol.yol, el-ele*” türü ikilemeler seçilmiş. Seçim şiirsel işleme ya da kurgusal bağlamlama yerine, seçeneksiz anlam-eşleme düzeyinde kalmış görünüyor.

¹ Birimleme ile sözlüksel işlemler, alt işlemler şu yazılarda kanıtlarıyla açıklanmıştır. Demircan Ö.: Türkçede sonekle “**sözcük-türetme**” varsılığı, (Yalnızca Türkçe birim ve işlemler ile: 1), ÇTD, Aralık 2022. -“**Türkçede sözlüksel-“ikileme” varsılığı**” (Yalnızca Türkçe birim ve işlemler ile: 2), ÇTD, Ocak 2023. -“**Türkçede sözlüksel-tamlama**” varsılığı (Yalnızca Türkçe birim ve işlemler ile: 3), ÇTD, Şubat 2023. -“**Türkçe kökler tek-hecelidir**”: *İşte size beş kanıt! Beş kanıttan ilk ikisi*”, ÇTD, Haziran 2023.

² Türkçe eylem köklerine çok genel edimsel ayrımlar yüklenir. O ayrımlar, eylem bir niteleyici birim ile birleşince somut bir anlama dönüşür. Örneğin “çek” ile 100’den çok tamlama birim anlamları İngilizcede 100’den çok ayrı eylem türü sözcüğe yüklenmiştir. Demircan, Ö.: *Eylem-kökleriyle (çek-) sözlüksel-birimlemeler* (Türkçedeki sözlüksel matematik 1) ÇTD Aralık 2021/ ÇTD Ocak 2022: 600-607.

³ Demircan, Ö. (1987): “*Emphatic Reduplications in Turkish*”, Studies on Modern Turkish: Proc. III. Int. Cong. on Turkish Linguistics (Hz. H.E.Boeschoten ve L.Th. Verhoeven) Tilburg Univ. P.,1987, s.24-41.-(1988): “*Türkçe’de Pekiştirme İşlemi*”, Dilbilim VII, s.147-164.

⁴ Alan öğretim üyeleri o ölçüde köreliyor ki, 1978 TDK eleştirisinde Prof Dr. T Tekin bile benim için “Söz başında /m/ foneminin bulunmadığını bile bilmiyor demişti. Oysa, sözlükte /m/ ile başlayan yüzlerle alıntı sözcük bulunuyor. Ayrıca: *meme, mama, mırıl.mırıl, mürmur, mızır, mışıl.mışıl, mızır, man/men, muz, mor, mis, mum, mi.mık, mel.mel*,... yansıma ve öykümlü tek-heceli kökler Türkçedir!

ORDUNUN ÖRGÜTLENMESİ VE İNÖNÜSAVAŞLARI

M.Okan Baba

Mondoros Mütarekesinden sonra Osmanlı Devletinin Ordusu İttifak devletleri tarafından dağıtılmıştı. Silahları toplanmıştı. Osmanlı Harbiye Nazır Fevzi Paşa(ÇAKMAK) işgal kuvvetleri genel komutanlığına bir raporla Osmanlı Devletine verilen askeri birliklerin yeniden düzenlenmesini istemişti. Fakat işgal kuvvetleri komutanı General Millen verilen rapordaki sayıları değiştirerek Orduyu şöyle düzenledi.40.801 tüfek ve er,256 top,240Makinalı tüfek 1971 istihkam eri,1890 süvari,3 uçak, 168 uçak eri 5820 geri hizmetleri olacaktı. Erzurum'daki XV. Kolordu silahlarını teslim etmedi. Sivas Kongresi sırasında bütün Osmanlı ordusu 44.138'di .Bu ordunun10.000 kadarı İstanbul ve Trakya'da bulunuyordu.

Anadolu'da Milli hareket başladığı zaman denetiminde olan milli birlikler yorgun, halk savaştan bıkmış, savaş istemiyordu. İzmir'in 15 Mayıs 1919'da işgali bile halkta bir heyecan yaratmamıştı. Ancak İzmir'de Reddi İltihak Cemiyeti ve Doğuda Şarkı Müdafaayı Hukuk Cemiyeti kurulmuştu. Düşman işgaline karşı yerli direniş örgütleri düşmanla savaşıyordu. Mustafa Kemal Kongreleri yaptıktan sonra Türkiye Büyük Millet Meclisi Kurulunca Milli güçlerin bulunduğu bölgeleri üçe böldü Doğu Anadolu'da XV. Kolordu bulunuyordu. Güney Cephesinde Fransızlar'a karşı direniş örgütleri kuruldu. Fırat Nehrinden başlayarak bu örgütlerin başına genç subayları gönderip Fransızları yenince burada sorunlar çözüldü.

Batı cephesinde İzmir'in işgalinden sonra kurulan Kuvayı Milliye ve Milli ordu Yunanlılar karşı savaşıyorlardı. Fakat bunlar arasında kordinasyon olmadığı için İngilizlerin isteği ile '22 Haziran 1920'de Yunanlılar ilk büyük Taarruza geçtiler. Bu savaşta milli güçler yenildi. Bu yenilgiden sonra Mustafa Kemal Paşa Mecliste bir konuşama yaptı. Düzenli bir ordunun kurulması gerektiğini anlattı. Fakat bunun kolay olmadığını zamanla gerçekleştirebileceğini söyledi. Mustafa Kemal Paşa, Fevz(Çakmak)Paşa, Albay İsmet Bey düzenli bir ordunun kurulmasına karar verdiler. Batı Cephesi Komutanlığına Genel Kurma Başkanı Albay İsmet Bey(İnönü) getirildi. Cephe ikiye bölünerek güney kısmının Komutanlığına Refet paşa getirildi. Ordunun kurulması için düzenleme yapıldı. 9 kolordu ve 40.000 kişiden oluşan bir ordu ve20 tümenlik tam kadrolu birlikler kurulacaktı. Bu işe elde bulunan ulusal birliklerden ve Kuvayı Milli birliklerinden oluşacaktı. Albay İsmet Bey Batı Cephesi Komutanı olunca bir emir yayınladı.

1-Komutanlar ihtiyaçlarını olsun para olsun cephe komutanlığından isteyeceklerdir. Hiçbir sebeple hiçbir ihtiyaç için halktan para toplanmayacaktır.

2- Komutanlar, ihtiyaçları olan asker cephane komutanlığımızdan istenecektive kendileri memleket içinde ne asker toplayacaktır ne askere gelmeyenleri Kovuşturacaktır.

3- Komutanlar halktan hiçbir kimseyi tutuklamayacak ve yargılamayacaktır. Şikâyetini cephe komutanlığına bildirecektir. Cephe komutanlığından başka kimsenin idam hükmü vermeye ve

uygulamaya yetkisi yoktur.

Çerkez Etem ve kardeşleri karşı çıkmıştır. Daha önce anlattığımız gibi Çerkez Etem kardeşleri Yozgat isyanından sonra çeşitli olaylar çıkarmışlardı. Bu emir onlar ve onlar gibi olan kişileri rahatsız etmiştir.

Bu sırada kurulmaya başlayan birlikler şöyle konuşlandırılmıştır.XII. kolordu 23 ve 41. Tümen Dumlupınar batısında, 57.Tümen Denizli ve Nazilli cephesinde ,14. Kolordu 56. Ve 61. Tümenler Yenişehir İnegöl cephe hattında ,XX.Kolordu Geyve Eskişehir hattında bulunuyordu. Güneydeki askeri birlikler bir düzene girdi. Eksik de olsa yeni ve Milli bir ordu kurulmuştu. Bu sırada cephenin uzunluğu Kuzeyden güneye İznik'ten Gediz üzerinden Uşak'a uzanıyordu. Uzunluğu 230 kilometreydi. Çünkü 15 Mayıs 1919 da İzmir'in işgali sırasında Yunanlılar Aydın, İzmir çevrelerini işgale başladılar. 22 Haziran 1920 'de Milli güçler yenilince Dumlupınar sırtlarına gelmişlerdi. Ayrıca Bursa'yı ve Trakya'yı işgal etmişlerdi.

Albay İsmet Bey Batı Cephesine Komutan olduğu zaman Çerkez Etem ve kardeşleri hükümete karşı başkaldırmışlardı. Mustafa Kemal Paşanın İnönü ile Ethem ve kardeşlerini barıştırmak istiyordu. Fakat Etem buna razı olmadığı gibi Albay İsmet Beyin cephe komutanlığından alınmasını istiyordu. Bu nedenle Mustafa Kemal Paşayı ve Albay İsmet Beyi tehdit etmekten çekinmemişti. Kütahya'ya geçmiş asker topluyordu. Bir isyan hazırlığında olduğu anlaşılmıştı. Ordu karargahı ile Etem'in kuvvetlerinin karargahı aynı kasabada olduğu zaman birbirlerine karşı önlem almışlardı. Daha önce Çerkez Etem'in yapıklarını anlatmıştık. Mustafa Kemal paşa Garp Cephesi Komutanı İsmet Beye şöyle bir şifreli Telgraf gönderir "Merkezi Kütahya'dabulunmak üzere Kazım Paşa(Özalp) komutasında bir tümeni Etem kuvvetleri ve 61.tümen olmak üzere Garp Cephesi Komutanlığına bağlı bir grup teşkil ederek Etem'le olan anlaşmazlığın Ortadan kalkabileceğini düşünüyorum. Bu konuda düşündüğünüzün bildirilmesi' 'Albay İsmet Bey yaverini Mustafa Kemal paşanın yanına gönderir. Yaver :

"Etem'in durumunu, gizli maksatlarını ve sonra Milli Mücadelenin selameti için bu kuvvetlerin ortadan kaldırmak gerektiğini anlatır. Garp Cephesinin buna gücüyetebileceğini ayrıca bir grup kurmasının sorunlara yol açacağını, 61inci tümenin bir alayının Kütahya'da Etem tarafından silahlarının alındığını , 61 alayın da aynı duruma düşebileceğini, en güvendiği komutanı (İzzettinçalışlar) dan mahrum kalacağını," anlatır. Mustafa Kemal Paşa "Garp cephesi kuvvetleri Etem'in kuvvetlerini yenecek güçte midir ve buna güvene bilir miyiz" diye sorar. Yaver olumlu yanıt verir. 5 Mart 1921'de Kütahya'da bulunun Etem kuvvetleri üzerine bir tümen gönderilir. .Bu büyük bir sorumluluktu, Albay İsmet bu kararı vermekten çekinmez. Çünkü 6 Ocak 1921 de Yunan ordusu hem kuzeyden İnegöl hem Uşak cephesinden saldırıya geçti. Albay İsmet Beyin elinde az mevcutlu bir tümen vardı. Düşman iki yönden Türk kuvvetlerini kısıkaç içine almak istiyordu. Bunun için cepheyi perdelemek için birlikleri cepheye yaydı. Yunan birlikleri kolay ilerledi. Ahu Dağını işgal ettier. 9 Ocak 1921'de İnönü mevziine ulaştılar. İsmet Bey birliklerin bir bölümünü kuzeyde toplamıştı .Yunan kuvvetleri burada beklenmedik bir dirençlekarşılaştı, birtuzağa düştüklerini sandılar

durdular.10 ocakta kanlı bir savaş oldu iki taraf da önemli kayıplar verdi. Bu sıra Kütahya'ya giden birlikler dönüler.Güney cephesinden birlikler kaydırıldı. Bu sırada Türk birliklerinin Kuzey ve güney arasında bir açıklık oldu. Düşman İnönü sahasını işgal etti. Bu ardakuzeydeki Türk birliklerinde sarsılma oldu. Güneydekanlı bir savaş oldu.12 Eylül 1921'de düşman birlikleri kendi mevzilerine çekildiler. Birinci İnönü Zaferi böyle kazanıldı. Mustafa Kemal zafer haberini alınca buna çok sevindi: Önce "Bu zaferle pek çok şey kurtulmuştur" sonra 'Hayır herşey kurtarılmıştır' 'der. Albay İsmet Beyi bir telgrafla kutlar. İsmet Bey şu yanıtı verir

" Mukadderatımı mutlak istiklali ile eline almış olan Büyük Millet Meclisine kayıtsız şartsız bir bağlılık ve itaatten aldığı manevi ve kutsi feyz ile mukaddes topraklarımızın kurtarılışı vazifesini ifa edeceğine ordunun katı inancı vardır. 'der.

Bu zaferden sonra Albay İsmet Bey Tuğ generalliğe yükselir. Bu zafere kadar Türkiye Büyük Millet Meclisi Mustafa Kemal Paşanın meclise sunduğu önerenin kabulü ile işleri yürüten meclis, bu zaferden sonra **20 ocak 1921'de Anayasa** Meclisten çıkarıldı. Böylece BüyükMillet Meclisi ve Hükümeti gerçek bir devlet oldu. **Birinci İnönü Zaferinden** sonra ordunun kurulmasına karşı olanlar yanıldıklarını anladılar

++++

İstanbul hükümeti her fırsatta Ankara'yı kendine bağlamak ister. Bu kez İnönü zaferi bu olanağı verir. Sevr anlaşmasını hazırlayan İngilizler, İnönü Zaferi sonunda Türkiye Büyük Millet Meclisinin buna karşı çıkacağını düşünerek yansızlık görünümü ile Türklerle Yunanlıları bir araya getirmek için 5Mart 1921'de Londra'da bir konferans düzenlediler. İstanbul Hükümetini Konferansa çağırdılar. Ankara hükümetinin de temsilcilerin de bulunmasını şart koşarlar. Bunun üzerine 27 ocak 1921'deSadrazam Tefik paşa bu durumu Mustafa Kemal paşaya bildirdi.Birlikte olmanın yararını anlatır. Mustafa Kemalpaşa 28 Ocak 1921'de bazı koşullar ileri sürer. Önce Padişah Vahidettinin Ankara Hükümetini tanımmasını ister. Fakat bu öneri kabul edilmez. Sadrazamla Mustafa kemal Paşa arasında yazışmalar olur. Mustafa Kemal Paşa bunu şöyle değerlendirir"**Tevfik Paşa ve hükümetinin, İstanbul hükümeti ile Anadolu'yu birleştirmeye çalıştığını söylüyor. Doğrudur. Bizde aynı çalışmayı yaptık. Şu farkla ki Tevfik Paşa ve çevresi Anadolu'yu eskiden olduğu gibiİstanbul'a bağlayıp esir etmek istiyordu"** Ancak bu çağrı Ankara Türkiye BüyükMillet Meclisi ve Hükümetinin tanınması olduğunu düşünen Mustafa KemalPaşa, çağrıyı kendisine değil; tek meşru ve bağımsız hakim kuvveti olan yeni bir anayasası ile kurulmuş Türkiye Büyük Millet Meclisini ilgilendirdiğini bildiren bir yanıt verdi. Anayasanın tanınmasını istediTevfik paşa bununbir anayasa sorunu olduğunu sona bırakılmasını istedi. Son olarak Mustafa Kemal Paşa icra vekileri heyetini toplayıp bir karar aldı. 'İstanbul hükümeti, bütün memleketi hiçbir hak ve yetkiye temsil etmeyen düşük bir kuvvettir..İstanbul'da Kurulacak hiçbir heyete katılmayacaktır. Bunun için kendi içlerinden seçecekleri heyeti göndereceklerini bildirdiler. Bekir Sami Bey başkanlığında bir heyet gönderdiler. Bunlar İstanbul'a uğramadan İtalya üzerinden Londra'ya gittiler. Kofrans başladığı zaman yaşlı Tefvik Paşa hasta ve ayaklarında battaniye örtülüydü. "Türk milletinin temsilcisi İstanbul hükümeti değil; Türk milletinin temsil cisi Ankara hükümetidir." Diyerek Sözü Bekir Sami Beye. Bekir Sami Beyin konuşmasını İngilizler dikkat almadı. Çünkü İngilizler tarafsızlık görünümü altında Sevr anlaşmasını uygulamak için bazı ufak değişiklik yapmayı Düşünüyorlardı. TheTimes gazetesi bunu şöyle anlatıyordu" Konferans, Sevre porselenini ille de parçalamak değil; üzerine yeni bir vernik vurulursa pekala kullanılacak hale gelebilir." Bu değişmeler

olmadı. Konferans bir sonuç alamadan dağıldı.Fakat İngilizler Yunanlıları destekliyorlardı.Yunanlılar buna dayanarak yeniden savaşa girmeyehazırlanıyordu. Temsilciler memleketlerine dönmeden Yunanlılar daha büyük toprak kazanmak için savaşmaya karar verdiler.

+++

Birinci İnönü savaşını Yunanlılar kaybedince, Londra konferansından da bir sonuç almayan İngilizler,yeni bir yol izlemeye karar verdiler.Çünkü orduların bir bölümü Irak, Boğazlar ,Filistin Mısır'da buluyordu.Ordunun yorgun olduğunu, bir şey yapamayacaklarını biliyorlardı. Ordularının geri kalan kısmı İmparatorluğun ihtiyaçlarını karşılayacağını düşündüklerinden Yunan ordusunu Türklerle savaştırmaya karar verdiler. Yunan Kralı Konstantin ise İngilizlerin yardımı ile Anadolu'ya çıkıp Ankara'ya kadar gidebileceğini düşünüyordu. Londra Konferansı Türklere kendilerini toparlama ve güçlendirme olanağı sağlamış Orduyu güçlendirmişlerdi Bu sırada Yunan ordusunun Bursa ve doğusunda güçlü bir grubu vardı. Millî kuvvetlerin Eskişehir'in Kuzey Batısında ve Dumlupınar'ın doğusunda iki grubu bulunuyordu. Yunanlıların İzmit'te bir fırkaları vardı. Buna karşı milli güçlerin Kocaeli Gurubu bulunuyordu. Menderes boyunda Yunan birliklerin kaşı Milli ordunun bazı Kıtaları bulunuyordu. Bu Cephede Kuvvetler şöyleydi. Türklerin 15ooo tüfek ve eri,150 makinalı tüfeği,56 topu 900 süvarisi,Yunanlıların 26.000 er ve tüfeği,1200 makineli tüfeği 76 topu 1200 süvarisi vardı.23Mart 1921 günü Yunanlılar harekete geçtiler. İsmet Paşa komutasında altındaki birlikler Eskişehir'in kuzeyine toplanmıştı. Mutafa kemal Paşaile konuşup savaşı İnönü mevziinde kabul edeceklerine Karar verdiler. Buna göre önlemler aldılar. Düşman 26 Mart günü İsmet Paşanın bulunduğu mevziinin sağından ileri geçti. 27 Marta karşılıklı kanlı bir savaş oldu.28 Martta düşman sağdan saldırdı.29 Martta düşman kuzeyden ve güneyden saldırıya geçti. Üstünlük sağladı. İnönü mevkiye ilerledi. İsmet Paşa Karargahını daha geride Çukurhisar'a çekti. Bu sırada Türklerin kanatlarında sarıntı oldu. Ankara'da sonucu bekleyen Mustafa Kemal Paşa durumu öğrenince Cephe komutanlığını aradı. İsmet Paşanın Yerine bıraktığı komutan şu yanıtı verdi. 'Sol kanatta Nazım Bey dayanmaktadır; Sağ Kanat tutundu. Biz ne yapacağımızı bilmiyoruz.'"dedi. Mustafa Kemal İsmet Paşayı arayıp durumu sordu. İnönü gereken bilgiyiverdi. 30 Martta kanlı bir savaş oldu, düşman üstüngeldi. Fakatgüneyden ve değişik birlikler kaydırıldı. Hatta Cephedeki hizmet birlikler savaşa sürüldü. İsmet paşa genel taarruz emri verdi, çok kanlı savaşlar oludu.Düşman büyük kayıplar vererek kendi mevzilerine çekildiler.31/1Nisan gecesi İkinci İnönü zaferi kazanıldı.

Bu savaşta Yunan birlikleri ile gazeteci olarak bulunan Ernest Hemingway "Yunan topçusu yeni gelmişti hiçbir şey bilmeyen Konstantin subayları komutasında hücumla Kalktıkları zaman kendilerine ait kuvvetlerin üzerine ateş açmıştı. İngiliz gözlemcisi ,çocuk gibi ağlıyordu; hayatlarında ilk olarak burunları ponponlu sivri pabuçlarını ve havaya dikilmiş beyaz bale etekli ölülerine rastlıyordu. Türkler, sımsıkı yığın halinde koşarak geliyorlardı. Kendileri ve İngiliz gözlemcileri ciğerleri patlayıncaya ve ağızlarına acı bir tat doluncaya kadar koştular Kayalıkların arkasında durdular. AmaTürkler üzerlerine geliyordu. 'diyor. İsmet Paşa kazanılan Zaferi Ankara'ya şu telgrafla bildirdi.

Metristepeden 1.Nisan 1921

Erkanı Harbiye-UmumiyeKumandanlığına

Sabah 6.30'da Metris tepe'den gördüğüm vaziyet:Gündüz bey şimalinde sabahtan sebat eden ve dümdar olması muhtemel bulunan bir düşman Müfrezesi,sağ cenahtan grubunun taarruzu ile gayrimuntazam çekiliyor. Yakından takip ediliyor. Hamidiye istikametinde temas ve faaliyet yok. Bozöyük yanıyor.Düşman binlerce maktulleriyle doldurduğu muharebe meydanını muzaffer silahlarımıza terk etmiştir.

Garp Cephesi Kumandanı

İsmet

Bu telgrafın yazılmasının o gün taşıdığı değeri çok önemliydi. Mustafa Kemal Paşa, İsmet Paşaya gönderdiği telgrafta bu durumu değerlendirmiştir.

Ankara 1.4.1921

İnönü Muharebe Meydanında Metristepe'de Garp Cephesi Kumandanı ve Erkanıharbiye-i Umumiye Reisi İsmet Paşaya

Bütün tarihi alemde sizin İnönü meydan muharebelerinde deruhte ettiğiniz vazife kadar ağır bir vazife deruhte etmiş kumandanlar enderdir. Milletimizin İstiklal ve hayatı dahiyane idareniz altında şerefle vazifelerini gören kumandan ve silah arkadaşlarınızın kalp ve hamiyetine büyük emniyetle istinat ediyordu. Siz orada yalnız düşmanı değil, Milletin makus talihini de yendiniz.İstila altındaki bedbaht topraklarımızla beraber bütün vatan, bugün uzak köşelerine kadar zaferinizi kutluyor. Düşmanın hırs-ı istilasını azim ve heybetinizin yalçın kayalarına başını çarparak hurdahaş oldu. Namınızı, tarihin kitabeyi mefahirine kaydeden ve bütünMilleti hakkınızda ebedi minnet ve şükranına sevk eden büyük gaza ve zaferinizi tebrik ederken, üstünde durduğunuz tepenin size binlerce düşman ölüleriyle dolu bir meydanı şeref seyrettiği kadar milletimiz ve kendiniz için parlak bir yükseliş ile dolu bir istikbal ufku da hazır ve hakim söylemek isterim

Büyük Millet Meclisi Reisi

Mustafa Kemal

Millet Meclisi Reisi Mustafa Kemal Paşa arzı Hazretlerine

Zulüm ve istibdat dünyasının en zalimane hücumlarına karşı yalnız ve şaşkın kalan milletimizin maddi ve manevi bütün kabiliyet ve kuvvetini ruhundaki ateşle toplayan veHarekete getiren Büyük Millet Meclisinin Reisi Mustafa KemalPaşaHazretlerine kahraman askerlerimiz, şehitlerimiz ve askerlerimizle avcı hatlarındaomuz omuza vuruşanfırka ve kolordu kumandanları namına takdirat ve tebrikatınıza kemali farh ile arzı şükran ederim.

Garp Cephesi Kumandanı İSMET

UYKULUK (PANCREAS) İLE ÖZDEN (THYMUS)

Prof. Dr. Süreyya Ülker

Genel dilimizde kasaplık hayvanların timuslarıyla pankreaslarının ortak adı olarak tanımlanan uykuluk sözü (Ağakay 2023, Özel 2018) halk dilimizde pankreas, karaciğer, dalak, böleç (diaphragma) anlamlarındadır (Derl). Ahmet Vefik Paşa(2000) ile Şemsettin Sami'nin (Fraşerî 2010) bu söz için yaptıkları tanımlar timusa uymaktadır. Yakıncı(2019) timusun karşılığı olarak göstermiştir. Sözcüğe “uyguluk” biçiminde yer veren Dilemre (1945) böleç anlamında kullanmıştır. Steuerwald’a (1983) göre timus ile pankreasın ortak adıdır. Sözcüğün halk dilinde timus anlamında geçmemesi, buna karşılık iki ayrı yörede pankreas anlamında kullanılması, timusun genel dilimizdeki adının özden olması dolayısıyla bu terimi 1979’dan (Feneis) beri bütün yapıtlarımızda pankreas anlamında kullandık. Terimin genel dildeki anlamının İngilizcesi olan “sweatbread” sözü İngiltere İngilizcesinde kasaplık hayvan pankreası (Hornby1995), Amerikan İngilizcesinde kasaplık hayvan timusu (Webster 1993) anlamındadır. Almancası olan “Bries” (Brockhaus 1984) ile Fransızcası olan “ris” ise dar anlamda kasaplık hayvan timusu (Fraşerî2018), geniş anlamda timus(Saraç 1976) anlamındadır. Uykuluk genel dilde kundaktaki çocukların avucunda biriken kir anlamına da gelmektedir (Ağakay2023, Özel 2018). Bunu Vefik Paşa (2000) “sabilerin avucunda biriken pürüz”, Sami (Fraşerî 2010) “kundaktaki sabinin avucunda biriken pürüz” biçiminde tanımlamıştır. Niğde’de uyku muskası anlamındadır (Derl). Bu veriler timusla pankreasın pürüze ya da muskaya benzetildiğini düşündürmektedir. İkincisinin dar bir alanda kullanılması ilkenden yanadır. Her iki organın üçgen biçiminde olması muska üzerinde de durulması gerektiğini düşündürmektedir.

Yunanca pankreas tüm et anlamındadır. İşçil-Elöve(1944- 1948) buna dayanarak bu organın adını “tüm et” biçiminde özleştirmişlerdir. Bu sözü “tümet” biçiminde düzelterek sözlüğümüze aldık (Feneis 1979, Ülker 1986). Pancreas, sözcüğün Latinceleşmiş biçimidir. Pankreasa Yunancada güzel et anlamına gelmek üzere kallikreas da denir. Almancası olan “Bauchspeicheldrüse” (Duden1998) “karın tükürük bezi” anlamındadır. Buna dayanarak Berkol ile ark. (1936) pankreası“karıntükürükbezi”, İşçil-Elöve (1944-1948) “karın tükürük bezi” biçiminde özleştirmişlerdir. İkincisi bizim sözlüklerimize (Feneis 1979, Ülker 1986) de girmiştir. Terim, Okyanus’a “karın salya bezi” biçiminde girmiştir (Tuğlacı 1971).Almancasını “Bauchspeicheldrüse” olarak veren Zeren (1946) pankreası özleştirmemiştir.Süleyman oğlu Mehmet’in Hayat-ül hayvan çevirisinde (1427)

“öksüzce bağır” biçiminde geçen terim tarama sözlüğüne “uykuluk, pankreas” anlamında girmiş, sözlüğümüze (Ülker 1986) pankreas anlamında alınmıştır.

Genel dilimizde timus anlamında kullanılan özden sözü (Ağakay 2023, Özel 2018) için de benzeri bir anlam kargaşası söz konusudur. Ahmet Vefik Paşa’ya (2000) göre kursak çağlası (levzü’l mide, mide bademi) anlamındadır. Lûgat-ı tıbda(1900) yer almayan levzü’l mide Kamus-ı Fransevî(Fraşerî2018) ile Nişanyan’a(2018) göre pankreas anlamındadır. Dilgisel anlamda özden Kamus-ı Türkî’de yer vermeyen Şemsettin Sami (Fraşerî 2010) Kamus-ı Fransevî’de (Fraşerî 2018)pancreas başlığı altında pankreas, ris başlığı altındaysa timus anlamında yer vermiştir. Redhouse (1999) ile Unat (2004) pankreas anlamında yer vermişlerdir. Unat (2004) hem Osmanlıca, hem Türkçe karşılıklar arasında göstermiştir. Lûgat-ı tıb’da (1900) geçmemektedir. Räsänen’e(1969) göre kursak bezi (Magendrüse) anlamındadır. Bunun, levzü’l midenin yanlış bir çevirisi olduğu anlaşılmaktadır. Kamus’ta (Fraşerî 2010) özden, Lehce-i Osmanî’de (Vefik 2000) “özdenk” küpe, tane, askı anlamlarındadır. Özdengin Ülker (Perv) anlamına da geldiği belirtilmiştir. Sözcüğün dilgisel anlamlarının pankreasla timusun takıya benzetilmesine dayalı bir adlandırma olduğunu düşünüyoruz. Halk dilimizde dilgisel anlamlarıyla yer almayan bu sözcükİşçil-Elöve (1944-1948), TDK (Ağakay 2023) ile Dil Derneği’nin (Özel 2018) sözlükleriyle Tuğlacı’nın (1971) Okyanus Ansiklopedik Sözlük’ündetimus anlamında olup, biz de buna dayanarak 1979’dan (Feneis) beri bu anlamda kullanıyoruz. İşçil-Elöve’nin (1944- 1948) Kamus-ı Fransevî’de (Fraşerî 2018) ris başlığı altında verilen bilgiye dayandığı, TDK’nin (Ağakay 2023)İşçil-Elöve’ye (1944-1948) bağlı kaldığı anlaşıyor. Halk dilinde “kızılözden” yemek borusu anlamındadır (Derl). Kızıl sözü halk dilinde yemek borusunun komşusu olan örgenlerin adlarının başına gelerek yemek borusu anlamı verdirmektedir. Gırtlak anlamına gelen “öğürtlek, ümük, ün(l)ük” sözlerinin başına gelerek oluşan “kızılö(ğü)rtlek, kızılümük, kızılün(l)ük”; akciğer anlamına gelen “öyken” sözünün başına gelerek oluşan “kızılöyken”; özdenin başına gelerek oluşan “kızılözden” bunlara örnektir (Derl). Burada özden timus anlamında olsa gerektir; çünkü timus gırtlakla akciğer gibi yemek borusunun komşusudur.

Ağakay MA. Türkçe sözlük. 12. bası. TDK. Ankara, 2023.

Berkol NA, Mouchet A, Göğen HV. Göğüs ve karının systematisel ve topografisel kısa anatomia’sı. İÜ. İstanbul, 1936.

Brockhaus FA. Der SprachBrockhaus. 9. Aufl. Wiesbaden, 1984.

Türkiye’de halk ağzından derleme sözlüğü. TDK. Ankara, 1963- 1982.

(15)

- Dilemre SA. Hekimlik dili terimleri. Türk Dili Belleteni 1945; III (1-3): 1-132.
- Duden. Das Wörterbuch medizinischer Fachausdrücke. 6. Aufl. Dudenverlag. Mannheim, 1998.
- Feneis H. Resimli anatomi sözlüğü. Çev. Ülker S. İnkılâp-Aka. İstanbul, 1979.
- Fraşerî ŞS. Kamus-ı Türkî. Haz. Yavuzarslan P. TDK. Ankara, 2010.
- Fraşerî ŞS. Resimli kamus-ı Fransevî II. Haz. Eskin Ş. TÜBA. Ankara, 2018.
- Hornby AS. Oxford advanced learner's dictionary of current English. 5th ed. Oxford University Press. Oxford, 1995.
- İşçil Şİ- Elöve AU. Türkçe hekimlik terimleri üzerine bir deneme. TDK. Bursa, 1944-1948.
- Lûgat-ı tıb. Cemiyet-i Tıbbiye-i Osmaniye. İstanbul, 1900.
- Nişanyan S. Nişanyan sözlük. Liber Plus. İstanbul, 2018.
- Özel S, Yaşayan S, Özdemir K, Küçükaras H, Çakmakoglu G. Türkçe sözlük. 4. bası. Dil Derneği. Ankara, 2018.
- Räsänen M. Versuch eines etymologischen Wörterbuchs der Türk Sprachen. Lexica Societatis Fenno-Ugricae. Helsinki, 1969.
- Türkçe/Osmanlıca-İngilizce Redhouse sözlüğü. 17. bası. Sev. İstanbul, 1999.
- Saraç T. Fransızca-Türkçe büyük sözlük. TDK. Ankara, 1976.
- Steuerwald K. Türkçe-Almanca sözlük. ABC. İstanbul, 1983.
- XIII. yüzyıldan beri Türkiye Türkçesiyle yazılmış kitaplardan toplanan tanıklarıyla tarama sözlüğü. TDK. Ankara, 1963-1977.
- Tuğlacı P. Okyanus 20. yy ansiklopedik Türkçe sözlük. Pars. İstanbul, 1971.
- Unat EK, İhsanoğlu E, Vural S. Osmanlıca tıp terimleri sözlüğü. TTK. Ankara, 2004.
- Ülker S. Ülker tıp terimleri sözlüğü. İnkılâp. İstanbul, 1986.
- Ahmet Vefik Paşa. Lehce-i Osmanî. Haz. Toparlı R. TDK. Ankara, 2000.
- Webster's third new international dictionary of the English language unabridged. Könnemann. Cologne, 1993.
- Yakıncı C ile ark. Tıp terimleri karşılıklar kılavuzu. TDK Tıp Terimleri Çalışma Grubu. İnönü Ü. Malatya, 2019.
- Zeren Z. Lâtinçe-Türkçe-Osmanlıca anatomi sözlüğü ve Türk anatomi terimleri. İstanbul, 1946.

(16)

HAZİRAN ANMALARI**Eray Canberk**

Geçenlerde TYS'den gelen bir e-posta iletisinde Hasan Hüseyin'in "Haziranda Ölmek Zor" şiirine gönderme yapılarak, geçen yılların haziran aylarında yitirdiklerimiz anımsatıldı: Nâzım Hikmet, Orhan Kemal, Ahmed Arif, Hasan İzzettin Dinamo, Cahit Irgat, Cahit Külebi, Kemal Özer, Mehmet Başaran, Erdoğan Alkan, Hulki Aktunç... Çoğu tanıştıklarımdı, dahası yakından tanıdıklarımdı. İletiyi ilk okuduğumda her bir ad belleğimde, anılarımda yeniden canlandı. Sonra da teker teker hepsini andım.

Nâzım Hikmet (1901-3 Haziran 1963), önceleri adının bile anılması tehlikeli "komünist" bir şair diye tanıtılmıştı bizlere. 1960'ı yılların ortalarına kadar kitaplarına, şiirine ulaşmak olanaksızdı. Şiire merak sardığım 1950'li yıllarda bulabildiğim bir iki şiirini okuyabilmişim ancak. Gurbet ellerde öldüğünde yakın bir arkadaşımın, Nâzım Hikmet'in kendi memleketinde henüz gündeme gelmediği, bir anlamda "meşruiyet" kazanmadığı bir zamanda şairin adını anmadan olsa bile bana bir "baş sağlığı" telgrafı göndermeyi göze alması unutamadığım bir anıdır...Yıl 1963 ya da 64 olmalı; nereden öğrendiysem, Orhan Burian'ın *Kurtuluştan Sonrakiler* (1945) adlı şiir seçkisinde Nâzım Hikmet'in de şiirlerini olduğunu öğrendim ve söz konusu kitabın peşine düştüm. Sahaflar Çarşısı'nda tanıdığım bir sahafa sordum. Kitabın kendisinde bulunduğunu, birkaç gün sonra uğrayıp alabileceğimi söyledi. Ederi ise o zamanki öğrenci harçlığımın çok üstündeydi ama ne yapıp edip parayı denkleştirdim. Sahaf, kitabı bana verirken hemen çantama koymamı söyledi ve ortalık yerlerde açıp okumamamı sıkı sıkı tenbihledi. Eve döner dönmez ilk işim seçkideki Nâzım Hikmet bölümünü bulmak ve şiirleri okumak oldu. Umduğumdan da daha çok yer ayrılmıştı şaire. Şiirleri okuduktan sonra büyük bir şaşkınlık ve bir bakıma da düş kırıklığı yaşadığımı itiraf etmeliyim! Çünkü ben korkunç şeyler söyleyen bir şairle karşılaşmayı bekliyordum! Oysa "Komünist" diye öcü gibi korkulan şairin şiirleri bana hiç de ürkünç gelmemişti... Nâzım Hikmet'in kitapları ülkemizde 1936'dan beri yayımlanamadığına göre, 1965'te,

(17)

aradan 29 yıl kadar bir zaman geçtikten sonra memleketinde ilk yayımlanabilen şiir kitabı *Kurtuluş Savaşı Destanı*'nı alabilmek için sabahın köründe evden fırlayıp Kadıköy iskelesindeki, kitap da satan gazete bayisine gitmem bugün gibi aklımda.

Orhan Kemal (1924- 2 Haziran 1970) romanlarını, hikâyelerini okuduğum ama kendisiyle tanışmadığım bir yazardı. İlk kez Şükran Kurdakul'un Ataç Yayınevi'nin yönetim yerinde görüp tanıdım kendisini. Orhan Kemal'i daha sonra, Nuruosmaniye'deki, özellikle önceki kuşaklardan şairlerin ve yazarların müdavimi oldukları İkbâl Kahvesi'nde sık sık görür olmuştum. Tedavi olmak için gittiği Sofya'dan ölüm haberi gelmişti. Cenazesini karşılayıp almak için Edirne sınırına gidenler arasında, kuşaktaşım şair Aydın Hatipoğlu da vardı.

Ahmed Arif (1927-2 Haziran 1991) 1940 toplumcu-gerçekçi kuşağı şairlerindendi. Şiirleri ortada yoktu, bilinmiyordu ama, deyim yerindeyse, adı edebiyat dünyasında bir efsane gibi dolaşıyordu. 1960'lı yılların ortalarında yeniden gündeme gediğini, bazı şiirlerini ilk kez, bizim kuşaktan şair Günel Altıntaş'tan dinlediğimi hatırlıyorum. Derken, Halil İbrahim Bahar'ın sahibi olduğu ve Günel'in yayına hazırladığı *Soyut* dergisinde şiirleri, hemen ardından da, yıl 1968, şiir kitabı *Hasretinden Prangalar Eskittim* adı altında yayımlandı... Değişik bir söyleyişi vardı. Ataol Behramoğlu, Ahmed Arif'in şiirini değerlendirirken "... tutkulu, yiğit bir koçaklama edası, derin bir lirizmi" olduğunu söyler...

Hasan İzzetin Dinamo (1909-20 Haziran 1989) da gözlerden ırak kalmış, "sakıncalı" bir şairdi! Şiirleri ilk kez Vehbi Cem Aşkun'un ve Mehmet Cevdet'in şiirleriyle birlikte *Adsız Kitap*'ta yayımlanmış (1931). 1937'de yayımlanan *Deniz Feneri*'nden sonra üçüncü kitabı *Karacaahmet Senfonisi* ancak 1960'ta yayımlanabilmiş. Kendisiyle MAY Yayınları'nda çalıştığım sırada (1968-1969), *Kutsal İsyan* adlı 8 ciltlik romanı yayımlanırken tanıştım. İlginçtir, adını bilmeden kendisini çok önceleri tanımış olduğum ortaya çıktıydı!... Ölümüne kadar ilişkimiz sürdüydü. İlk şiir kitabım *Kuytu Sular* (1969) çıktığında bir tanıtma yazısı yayımlanmıştı; bu yazı ne yazık ki kaybolup gitti...

Cahit Irgat (1916-5 Haziran 1971) ilk şiirlerini Cahit Saffet adıyla yayımlanmış (1935). Daha çok tiyatro ve sinema oyunculuğuyla tanıdığım Irgat'ın şiir kitapları 1940'lı yıllarda yayımlanmış. Şair olduğunu öğrendiğimde Yeditepe Yayınları'ndan çıkmış *Ortalık* (1952) adlı kitabına ancak 1960 yılların başlarında

ulaşabildiğimi hatırlıyorum. Şiirleri, İkinci Yeni şiir anlayışı dışında bir başka şiirin de olduğunu göstermesi bakımından ilgimi çekmişti. İngiliz edebiyatından çevirileri ve ayrıca incelemeleri olan Mina Urgan'ın eşi, genç yaşta ölen şair ve ressam Mustafa Irgat'ın da babası olduğunu ise çok sonraları öğrendim. Ölümünden sonra yayımlanan *Irgatın Türküsü*(Bütün Şiirleri, 1991) olmasaydı Irgat'ın şiir emeği, deyim yerindeyse, “gürültüye gidecekti”. Daha sonra Memet Fuat da Irgat'ın şiirlerinden bir seçme yapıp yayımlamıştı. Kırmızı Kedi Yayınları'nın 2018'de *Irgatın Türküsü*'nü yeniden yayımlamasına çok sevinmiştim... Çabuk unutan bir toplumuz galiba; oysa edebiyat dünyamızın bu “unutma” illetinden etkilenmemesi beklenir.

Yeri gelmişken; Nâzım Hikmet'in ve 1940 Kuşağı toplumcu-gerçekçi şairlerinin 1950-1960 döneminde, daha doğrusu bizim kuşağın yetiştiği dönemde yeterince tanınıp bilinmemelerinin edebiyat ya da şiir tarihimizde ilginç ve garip boşluk yarattığı olgusu üzerinde durulmalı bence...

Cahit Külebi (1917-20 Haziran 1997) benim Necatigil ile birlikte ilk göz ağrılarımdandı. Bu iki şairi keşfeder etmez kitaplarını hatmettiğim; dahası, Varlık Yayınları'ndan çıkan “cep kitabı” boyutundaki kitaplarını gerçekten ceketimin ya da paltomun cebinde günlerce gezdirdiğim gençlik yıllarım sanki bugünmüş gibi... Necatigil ve Külebi Edebiyat Fakültesi'nde aynı zamanda Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi olarak okumuşlar. Necatigil ile Külebi'nin yakın arkadaşlıkları o yıllarda oluşmuş. Yıllar sonra Edebiyat Fakültesinde ben de Yüksek Öğretmen Okulu öğrencisi olarak okudum. Necatigil'e ve Külebi'ye yakınlık duymamda ayrıca bu “okuldaşlık” durumunun da fazlasıyla etkisi olduğunu düşünürüm.

Kemal Özer (1935-2009) şiirine İkinci Yeni şairlerinden sayıldığı ve “a” dergisi çevresinden olduğu için başlangıçta (önyargılı olarak demeliyim) ilgi duymamıştım. İlk iki kitabı *Gül Yordamı* (1959) ve ikinci kitabı *Ölü Bir Yaz* (1960) çok sonraları elime geçti; belki de, 1963'te yayımlanan üçüncü kitabı *Tutsak Kan*'ı okuduktan sonra... Şiirini daha önce tanımadığıma hayıflandım ve yeni şiirlerini bekler oldum ama bu kez de uzun bir sessizlik dönemi geçirdi. Bu dönem Özer'in toplumsalcı bir dünya görüşüyle birlikte yeni bir şiirce (poetika) oluşturma dönemi idi... Kendisiyle bu dönemin başlarında tanıştık. Kendinden sonraki kuşağın şairlerine gösterdiği yakınlıkla ve kurduğu yayınevi ile yayımladığı *Şiir Sanatı* dergisiyle 1960'lı yıllarda bir çevre oluşturmuştu. *Şiirler*

(Mao Çe Tung), *Çağdaş Vietnam Şiiri* (seçki) ilk çeviri kitaplarım olarak Özer'in Yordam Yayınları'ndan çıkmıştı (1960). Dostluğumuz hep sürdüydü ve ortak çeviri çalışmalarımız da olduydu. İlginçtir; şiirine hemen hemen hiç yansımayan müthiş bir mizah anlayışı, taklit yeteneği ve nekre bir yanı vardı. Bu özelliği nedeniyle, çeviri çalışmalarımıztadına doyulmaz bir havaya bürünür ve çoğu zaman da bu yüzden aksardı!

Mehmet Başaran (1926-27 Haziran 2015) lise yıllarımda izlemeye başladığım *Varlık* dergisinden, daha sonra da *Yeni Ufuklar* dergisinden tanıdığım bir şairdi. Köy Enstitülü olması ayrıca ilgimi çekiyordu. Okuru olmama karşılık çok sonraki yıllarda, eşimle aynı lisede çalıştığı 1980'li yıllarda tanıştım kendisiyle. Ölümüne dek ahbablığımız sürdüydü. Kitaplarını hep izledim ama Literatür Yayınları değerbilirlik gösterip Köy Enstitülü yazarların kitaplarını yeniden basınca Başaran'ı da tekrar okuma olanağım oldu. Bu kez hikayeleri, romanları, anı ve anlatı kitaplarıdaha başka bir açıdan ilgimi çekti. Çünkü, ilginç bir rastlantı; bu ürünlerinin çoğunun konusu uzun yıllar görev yaptığı Edremit yöresiydi ve ben de, yıllar sonra yazlık yaşıntımın geçtiği bu yöreyi yakından tanımak fırsatını bulmuştum...

Erdoğan Alkan (1935-20 Haziran 2014) benim ilk tanıdığım şairlerden biridir. Gençlik yıllarımda sevdiğim şiirleri kaydettiğim "şiir defteri"nde onun da bir şiirinin olması bunun kanıtıdır. Kitaplığıma bakıyorum da Alkan'ın Tahir Hayrioğlu ile birlikte hazırladıkları *Bahar Şiirleri Antolojisi* (1958) ve *Paul Verlaine, Hayatı ve Şiirleri* (1961) ilk kitaplarımdan ikisi. Fransız şiirinden yaptığı çevirilerin de Alkan'a ilgi duymamda etkisi olsa gerek. Emekli olup İstanbul'a yerleşmesinden sonra kendisiyle tanıştık ve zaman zaman görüştük... Fransız simgeci şairler ve şiir sanatı konusundaki kitapları hep elimin altındadır... Halk şiiri ve halk şairleri de uzmanlık alanıydı. Aşık Veysel konusundaki *Kör Oldum Veysel Oldum* kitabı bunun en iyi kanıtıdır... Erdoğan Alkan'ın şair, yazar ve çevirmen olarak edebiyatımıza geçen emeği yeterince değerlendirilmemiştir bence ve bu bakımdan "edebiyatımızın sessiz emektarlarından" biridir... Erdoğan Alkan'ın şair Elif Su Alkan ile şair, çevirmen Tozan Alkan'ın babaları olduğunu da anımsatalım...

Hulki Aktunç (1949-29 Haziran 2011)önceleri hikâyelerinden ve romanlarından tanıdığım bir yazardı. Dergilerde şiirlerine de rastlıyordum. Derken şiir ve deneme kitapları geldi arkadan. 1990'da yayımlanan *Türkçenin*

Büyük Argo Sözlüğü (Tanıklarıyla) çıkar çıkmaz edindiğim bir sözlüktü. Yeni baskılarına eklemeler yaptığı bu sözlük girişte yer alan ve “argo”, kitabın hazırlanışı konularında bilgi veren yazısıyla, sonundaki “Değinmeler” bölümüyle ve geniş kaynakçasıyla uzun süren bir uğraşın ürünüdür... Reklamcılık dünyasında önemsenen bir addı Aktunç. Nitekim, bu alanda çalışan şair, yazar arkadaşlarımın aracılığıyla tanıştığımızı hatırlıyorum... İlk karşılaşmamızda ben biraz tedirgindim; çünkü, TDK ödülünü alan ilk kitabının dili konusunda eleştirici bir tanıtma yazısı yazmıştım. Habersiz olacağını sanmıyorum ama ne tanıştığımız gün, ne de daha sonra bu konuda en ufak bir serzenişte bulunduydu. Sözü nü sakınmayan ama gönül kırmaktan da sakınan biri olduğunu öğrenmekte gecikmedim... Gel zaman git zaman, aynı sokakta oturan komşu da olduk ve eşi Semra Aktunç ile de tanıştık. Bir edebiyatçının baş uğraşı doğal olarak edebiyattır ama Aktunç’un uğraşı, deyim yerindeyse kendini yıpratıcı bir uğraşı. Aileler arası toplantılarda edebiyattan, resimden söz ederkenki coşkusunu, yine deyim yerindeyse “cezbeye kapılışlarını” unutamam...

Haziran aylarında yitirdiğimiz pek çok başka edebiyatçı da var elbet. Onları düşünürken Behçet Necatigil (1916-1979) ile Arslan Pulathaneli (1919-1996) aklıma geldi. Necatigil *Edebiyatımızda İsimler Sözlüğü*’nün sonuna doğumlar/ölümler konusunda ay sıralamasıyla edebiyatçıların ad listelerini eklerdi. Edebiyat/şiir ve kitap tutkunu bir kültür adamı olan Pulathaneli de Trabzon’da yayımlanan *Kıyı* dergisinin her yılın ilk sayılarında bir önceki yılda yitirdiğimiz edebiyatçıların dökümünü yapardı. Bu iki çalışma araştırmacılar için önemli birer kaynaktı. Böylece Necatigil’i ve Pulathaneli’yi de anmış olalım...

(T

emmuz 2024)

(21)

HÜSEYİN RAHİMİ GÜRPINAR'A SAYGI

FERHAT ÖZEN

Hüseyin Rahmi Gürpınar, 17 Ağustos 1864 tarihinde [İstanbul](#)'da doğdu. Hünkâr (padişah, sultan)yaveri, Mehmet Sait Paşa'nın oğlu olan **Hüseyin Rahmi**, üç yaşında iken annesinin ölümü üzerine, [Girit](#)'te bulunan babasının yanına gönderildi. İlkokula buradabaşladıysa da babasının evlenmesi üzerine altı yaşında tekrar [İstanbul](#)'a anneannesinin yanına gönderildi ve eğitime burada sürdürdü.

Hüseyi Rahmi, bugün dahi toplumu boğmak üzere olan akıl dışı bilim dışı tassuba, hurafeye karşı, romanlarını, cadılar, dirilen cesetler, gulyabaniler üzerine kurarak, bunlarla dalgasını geçti, bunlara inanları tiye aldı. Çocuklardan öte, bu yetişkin masallarına karşı bilimin yanında yer aldı. Bu tutumuyla erken dönemde Cumhuriyet aydınlanmasına ışık taşımaya çalıştı.

24 TEMMUZDA HEYBELİADA'DAYDIM

Büyük romancımız Hüseyin Rahmi Gürpınar'ın (HRG) Müzesi'ni gezmekti amacım. Son 30 yılını burada geçiren yazarın evi, adanın en yüksek noktasında. 1200' den fazla okulda öğrencileri kitapla barıştırmak, onları okuma aşısıyla, ekranlardan geri döndürmek, okumaya kışkırtmak için,

günümüzün heyecan arayan dijital kuşağına; gerilim, korku düşkünü okur tipine, onun, Mezarından Kalkan Şehit, Dirilen İskelet, Gulyabani, Kesik Baş

romanlarından, yerine göre ama en çok Mezarından Kalkan Şehit'i uygun bulurdum. Sunumdan sonra çevremi saran bu korku düşkünleri,"Neydi neydi o kitabın adıneydi?" diye sorarlar, kitaba yeni baskı yaptırırlardı. Bir ilçede, sunum için konuk olduğum Şermin Hanıma kitapçada soruyordu, Bugün okullarda ne oldu, öğrenciler bugün çok ve benzer kitapları soruyor." Ekranlara yakalayıp kitaptan kopmuş öğrencileri kitaba geri döndürmeme yardımcı olan HR Gürpınar'a teşekkür borcumu ödemek adına biraz da, onun Heybeli Ada'daki evine bu nedenle gittim. Ama evi onarıma alınmıştı, dışarıdan ve uzaktan bu çekimleri yapabildim. Anladım ki yazarımız zevk sahibiymiş ki manzara büyülüydü insanı.

Türkiye Yazarlar Sendikası Başkanı Adnan Özyalçın, Sait Faik için Burgazada'da yapılan anma etkinliğinde açıklamıştı. Benzeri bir anma etkinliği önümüzdeki yıl Hüseyi Rahmi için de Heybeliada'da yapılacak. Sürmekte olan yenileme (onarım) o zamana dek biterse elbette.

"Türkiye'nin aydınlık gelecek kapısı okuyan toplumdur"

BERFİNBAHAR VE İNSANCIL DERGİLERİ'NDEN ÖZÜR DİLİYORUM

İletişim çağında yaşadığımız iletişimsizlikten mi diyelim, 'okur'un yazılı kültürden, yeniden sözel, görsel kültüre dönmesi, dijital kültüre geçmesi mi ya da ikisi birden mi? Hangisi?

Yaşadığımız süreçte, bir kitap üstüne yazdığım inceleme, 2024 yılı Ağustos sayılarında iki dergide birden yayınlanmaz mı? Arada bir yazdığım üç dergiden **Yeniden Papirus**, "*Zorlanıyoruz, 6 ayda bir yayına geçiyoruz*" deyince, yazımı **BerfinBahar**'a göndermiştim."Yayınlanmaya

caksa bildirir misiniz?" notuma, Sevgili **İsmet Aslan**, sitemlerinde çok haklı da olsa, yoğunluğundan olacak, yanıt veremeyince, bu kezyazımı yine zaman zaman yazdığım dergilerden, **İnsancıl Dergisi**'ne göndermiştim. 'Şanssızlığa' /şansa bakın ki yazım -çok haketmese de- iki dergide birden yayınlandı. Bu nedenle, çok büyük emeklerle basılan iki seçkin dergi yönetiminden kendi payıma özür diliyorum.

Bu bağlamda, benim de ayrı bir 'özür'üm var ki,yaram deşilmişken, yaşadığımız kültürel çölleşmeye bir not düşmeden geçemeyeceğim.

Bugün Türkiye'de kültürden, sanattan, felsefeden kaçış; dahası **kültürel bir göç yaşanıyor**. Genel olarak yayıncılığımız, özel olarak dergiciliğimiz, kitapçılığımız tarihin en zor dönemlerinden geçiyor. **'Okuyan nüfus' ilk kez yazar, şair sayısının gerisine düştü. 'Okur'dan çok 'yazar'(!) var.** (Oysa ABC okuryazarlığının artık bir eğitim basamağı bile kabul edilmediğini,**UNESCO** açıklayalı on yıllar oldu.

Bir kimsenin'okur' kabul edilmesi için bir önceki yıl en az 20 kitap okuması gerekiyor.)

Dergilerde de onca emekle yazılan, dizilen, kağıt, mürekkep harcananyazıları da çoğunlukla yazarlar okuyor. Kendi kitabını kendi bastıran yazarlar, birbirlerinin kitabını alarak dayanışmayla aykırta duruyor'Yazar'lar, kendi çalıp kendi oynuyor, dersem ağır mı olur? Şöyle mi desem? 'Yazarlar', sanatsal bir söyleme ulaşsın ulaşsın (düşüncelerini estetize etsin - etmesin), güzel duyusal bir söylem yetkinliğine ulaşsın ulaşsın, yazmayı kendileri için kişisel bir terapisiyor. (Elbette, toplumun sesi, dili olmayı görev bilen yazarlardan; *halkın hıncı, namusu, şafakları, taa şafakları*(1) olmayı seçen şairlerden söz etmiyorum.)

EĞİTİM TERSİNE ÇELİŞİYOR

Öte yandan ve bu bağlamda yazarları suçlamak çok sığ ve haksız bir değerlendirme olur elbette. Sistem, en az 30- 40 yıldır okumayan bir toplum yaratma hedefine göre yapılandırıldı ve buna kilitletti. Şimdi bunun hasadı yapılıyor. Çünkü **eğitim tersine çalışıyor**. Okullar okumayan insan yetiştiriyor. 'Okur' yetiştirmesi gereken, **okurun tarlası dediğimiz okullar, on' yıllardır nadasa bırakılmış gibi**. 'Okur' yetiştirmesi gereken tarlaları, dikenler, ayırık otları, kara çalılar sarmış. Eğitimin tepe noktalarını 'kitapsızlar' tutmuş. Halk bilgisi, Sakallı Celal'in dediği gibi, **"Bu kadar cehalet eğitimle elde edildi."** Kimi rektör yardımcılarını bile, **'okuyan birini görünce afakanlar basıyor**." "Biz okumayanlarla daha iyi anlaşıyoruz. Biz cahil halkın ferasetine güveniyoruz" diyen, **"Endülüs kütüphanelerinde / medreselerinde hademe bile olamayacak(1) üniversite hocaları (!) var**. Neden? Çünkü okumayan insan, tez kandırılır, kolay aldatılır. Onlar, soran, araştıran, insan istemiyor. İstiklal marşımız "Korkma..." diye başlasa da, kutsal metinlerinin ilk ayeti "Oku..." dese de onlar, korkutup sindirebilecekleri, okumayan bir ümmet toplumu istiyor. Biliyorlar ki bugün kitap okuyan, yarın meydan okur, hesap sorar.

İşte bu koşullarda dergi yazarları, "Onca emek verdiğim yazı çöpe gitmesin, okurla buluşsun" diyerek, bir de iletişimsizliğe 'kurban' giderek, yazısı, iki yerde birden yayınlanmış oluyor.

Böyle temellendirilmiş gerekçesiolsa da, bencilce sırtışı nedeniyle söz konusu yazım için 'okur'dan da iki dergiden de özür diliyorum.

Bugünler geçer. Kara gün kararıp kalmaz. Eski bir sosyalistin dediği gibi, yeter ki biz enseyi karartmayalım. "Yeter ki sol memenin altındaki cevahir kararmasın." (3)

Ve hiç ama hiç unutulmasın **"Türkiye'nin aydınlık gelecek kapısı okuyan toplumdur."**

Ferhat Özen

Okuma Kültürü Araştırmacısı,
Okuyan Toplum Projesi Yürütücüsü

- (1) Ahmed Arif
- (2) İlhan Arsel
- (3) Nazım Hikmet

VIRGINIA WOOLF

25 Ocak 1882 Londra –28 Mart 1941 River Ouse İngiltere

YILMAZ ÇONGAR

“En iyi yetiştirilmiş kadınlar, zihinleri en uygar olanlardır, çünkü kadınlar milyonlarca yıl boyunca evlerin içinde oturdu, şimdi ise bu duvarlar onların yaratıcı güçleri tarafından delinmiştir.

Virginia Woolf

Virginia Woolf, 1882 yılında Londra’da doğar. Babası, yazar olan Sir Leslie Stephen, annesi Julia Duckworth’dur. Her ikisi de önceden evlenmiş, boşanmışlar ve çocukları vardır. Sir Stephen’in önceki eşinden olan kızı Laura akıl hastasıdır ve 20 yaşında hastaneye yatırılmıştır. Laura’nın anneannesi de aynı şekilde akıl hastasıdır. Ailede bir soyaçekim kuşkusunu vardır.

Evlenen dul çiftin yıllar içinde beş çocukları olur. Büyüklük sırasına göre Vanessa, Julian, Thoby, Virginia ve Adrian. Virginia on üç yaşındayken anne Duckworth ölür. Çok güzel, melek huylu olan anne bu nitelikleriyle sonradan Virginia’nın bazı romanlarında baş karakter olarak anlatılacaktır. Fakat bu annenin dedeleri çok garip kişilermiş, örneğin bunlardan biri çok içki içermiş, Hindistan’da görev yaparken ölünce, isteği üzerine cesedi alkol dolu bir demir kasa içinde gemiyle İngiltere’ye gönderilmiş. Fakat yolculuk sırasında alkol parlamış, kasa patlamış, ölü dışarı fırlamış, gemide yangın çıkmış.

Aile ortamının üzerinde varsıldır ve tutucudur. Victoria Çağı’nın (1837-1901) can sıkıcı ahlak kurallarına, törelerine bağlıdır, çocuklar ise bu duruma başkaldırırlar. Düşünce Tarihi ile ilgili kitaplar yazan baba, bu yapıyla çocuklar üzerinde baskı kurar. Sir Stephen 1904 yılında öldüğünde 22 yaşında olan Virginia babasından kinle bahseder. “Eğer babam daha çok yaşasaydı, benim yaşamımı bitirirdi, çünkü yazmak yok, kitap yok.” der, fakat beş kardeş te dinsel baskı altında büyümüşler bu nedenle Virginia Woolf’un yaşamında ne Hristyanlığın ne de Tanrı’nın yeri vardır.

Babanın ölümünden sonra kardeşler Bloomsbury mahallesinde ayrı bir eve taşınıp özgürlüğün tadını çıkarırlar. Virginia gençken de, orta yaşlı iken de her erkekte hayranlık uyandıracak denli güzeldir, uzun boylu, ince, zariftir. Otuz yaşına yaklaştığı halde hiçbir erkekle aşk ilişkisine girmemiştir. Ancak 1909 yılında, Lytton Strachey ona evlilik önerdiğinde bir süre düşünür ve kabul eder. Aslında erkek cinsini sevmez, onlarla cinsel yakınlığı düşünmez bile. Fakat hiç evlenmeden bekar yaşamak da istemez. Lytton'ın eşcinsel olduğunu öğrenince "beni cinsel yönden rahat bırakır" düşüncesiyle, evlenmeyi onaylamıştır. Ne var ki, nikahtan önce Lytton bu işten vazgeçer. Nedeni, Lytton için de bir kadınla cinsel yakınlık itici gelmektedir. Üstelik Virginia'nın bu düşüncelerini ve onu sevmediğini anlamıştır.

Lytton bu işin peşini bırakmaz, Cambridge'ten arkadaşı ve Hindistan'da görevli olan Leonard Woolf ile Virginia'nın arasını bulur. Gençler 1912 yılında evlenirler, ama bu evlilik cinselliği de içeren bir aşk evliliği değil, yaşam boyu süren bir dostluk evliliği olacaktır.

Virginia'nın okuma çağında İngiltere'de kadınlarla erkekler arasında tam bir eğitim eşitsizliği vardı. Ünlü Oxfort (Oksfort) ve Cambridge (Kemбриç) kolejlerinde (o zaman kolej idiler) yalnız erkek öğrenciler okuyabiliyordu. Virginia, orada okuyan erkek kardeşini ziyarete gitmek istediğinde onu okulun bahçesine bile sokmamışlar. Virginia, evinde bulduğu kitaplardan yararlanarak ve birkaç özel ders alarak kendini yetiştirmeye çalışmış, erkek kardeşlerine sağlanan eğitimden yoksun kalmış, yaşamı boyunca da bunun acısını çekmiştir.

Virginia, az okuyup çok yazanlardan değildir, yaşamı boyunca okur, 50 yaşında yazdığı günlükte "Eğitim görmemiş çoğu İngiliz kadını gibi ben de okumaktan hoşlanırım" der. 1905 yılında 23 yaşındayken dergilere ve en çok Times gazetesinin edebiyat ekine eleştiri ve kitap tanıtma yazıları gönderir. "Bir eleştirmenin aynızamanda yaratıcı yeteneği de olmalıdır" der. O yıllarda yazdığı bu tür yazıların sayısı 300 ü bulur.

Onun ilk romanı "Deniz Yolculuğu" dur. İngilizce adı "The Voyage Out"dur. Buradaki "Out" sözcüğüyle yazar, dış dünyaya açıldığını belirtmek ister. 1908 yılında yazmaya başladığı romanı 1913'te bitirir, iki yıl sonra yayınlanır. Romanın konusu şöyledir:

"Rachel Vinrace, annesi küçükken ölmüş, çekingen, dış dünyaya kapalı bir genç kızdır. Birgün teyzesi, eniştesi ile uzun bir deniz yolculuğuna çıkar, Güney

Amerika'nın Atlas Okyanusu kıyılarında Santa Maria adasına giderler. Bu adada üç ay kalırlar. Orada Terence Hewitt adlı bir gençle tanışır. Birbirlerine aşık olur, sevişir, nişanlanırlar. Rachel yaşamı keşfetmiş, aşkı bulmuştur. Ne var ki, mutluluk ve ölüm peş peşe gelirler. Rachel hastalanır, ateşler içindedir, karabasanlar görür, can çekişirken yapış yapış ve derin sular başını örter, o denizin dibinde kıvrılmış ve ölmüştür.”

Ne gariptir ki Virginia Woolf, böyle derin sularda ölüm betimlemelerini başka yazılarında da yineler, kendine böyle bir ölümü yakıştırmış gibi.

Roman pek tutulmaz, zaten yazar da ünlü değildir, 2000 adet basılır, 15 yılda tüketilir.

Virginia Woolf'un tüm erkeklere karşı, hatta kocasına bile, gösterdiği soğuk davranış belkide çocukluğunda geçirdiği bir travma nedeniyledir. Kendisinin 12 Ocak 1941'de ölümünden iki ay önce yazdığı bir mektupta “Anımsadıkça halâ utançla ürperiyorum!” diye yazdığı travmatik olay şudur:

“Virginia altı veya yedi yaşlarındayken, yetişkin bir delikanlı olan anne bir kardeşi George Duckworth, küçük kızı biraz yüksekçe bir yere koyar, mahrem yerlerine bakarmış. Üstelik Virginia yatarken yatağına girip onu öper okşarmış. Bu durumları evdeki diğer çocuklar bildikleri halde, kardeşçe birsevecenlik zannedip, büyüklere söylemezlermiş.”

Birkaç yıl sonra olan olmuş, Virginia ilk depresyonunu on üç yaşındayken geçirmiş, artık tüm yaşamında erkek ile kadın arasındaki cinsel ilişkiler onun gözünde iğrenç saldırılardır ve ensestle özdeşleşmiştir.

Kadınla erkeğin cinsel ilişkisini itici bulan Virginia Woolf, romanlarında bu tip cinselliğin çirkin yanlarını yansıtır, kadınlarla olan ilişkiyi yüceltir. “Erkeklerle ilişkilerle karşılaştırılınca, kadınlarla ilişki öyle bir zevkli, o denli gizli ve özel ki, doğrusu neden yazılmasın?” der. “To be friendly with a women, what a pleasure, the relationship so secret and private compared with relation with men. Why not to write about it? Truthfully?”

Virginia'nın cinsel seçimi kadınlardan yanadır. Erkekleri yalnız cinsel yönden değil hiçbir yönden sevmez. Onları genellikle akılsız bulur. “Ahmaklığa çok yakın görüş açıları nedeniyle her zaman gururlanırlar” der. Yazılarında “Milyonlarca masum kişinin ölümüne neden olan her iki Dünya Savaşı'nın da çıkmasına erkekler neden olmuştur” diye belirtir.

Lezbiyenlik o yıllarda tabu olduğundan duygularını açıkça belirtemez, ama romanlarında iki kızı dudak dudağa öpüştürür, resim yapan bir kadını diğer bir kadın sessizce gelip ensesinden öper, bu onun için yaşamının öpücüğüdür.

Virginia, önce Madge Vaughan adlı bir kadına, daha sonra 1914'te girdiği bunalım da kendine büyük bir özveriyle bakan Violet Dickinson'a aşık olur. Fakat onun asıl büyük aşkı 1922'de yani kırk yaşındayken tanıdığı Vita Sackville - West'tir. Kendinden on yaş küçük olan bu kadın tam bir soyludur. Lord Sackville'nin kızıdır. Eşi Harold Nicolson 1920 li yıllarda İstanbul'da İngiliz elçiliğinde görev yapmıştır. Vita şair ve yazardır. "Bütün Tutkular Tükendiğinde", "Pepita" gibi romanları vardır. O esmerliğini İspanyol olan annesinden almıştır, erkek görünümlü ve yakışıklıdır, biseksüeldir, iki oğlu vardır, eşi de eşcinsel olduğundan Vita'nın Virginia'ya olan aşkını hoş görür.

Bu karşılıklı ve derin aşk, Virginia' ya sevgilisinin tüm yaşamını içeren biyografik bir roman yazdırır. 1928 yılında yayınlanan ve 256 sayfa olan bu kitabın adı "Orlando"dur ve başkişisi olan Orlando aslında Vita Sackville'dir. Yazar "Ben bir biyografi yazdım." derken kendinle alay etmektedir. Nedeni, roman fantastiktir, yani gerçekte olmayan ve olmayacak olan çarpıcı ve renkli olaylar çoğunluktadır. Örneğin; kahramanı Orlando, 350 veya 400 yıl yaşar ama kitap bittiğinde hala 36 yaşındadır, yine bu kahramanda hem erkeklik, hem de dişilik özellikleri vardır. Kitap, sevgilisi Vita'ya sunulmuştur ve birinci baskısında baş kişi Orlando'nun fotoğrafları vardır, bunlar aslında Vita Sackville'in fotoğraflarıdır. Romanın çok kısa özeti şöyledir:

Orlando çok yakışıklı bir delikanlıdır. Şiir yazmak ve kitap okumak onda hastalık halindedir. En çok meşe ağacı (The Oak Tree) adlı şiirini sever. Civarındaki tüm kızlar ona aşıktır. Bir gün Kraliçe Birinci Elizabeth (Doğumu 1533, tahta çıkışı 1558, ölümü 1603) onu sarayına çağırır, Orlando orada bir masada düşünüp, bir şeyler yazan kılıksız bir adam görür ve hiç unutmaz. Bu William Shakespeare'dir (1564 – 1616). Kraliçe hastadır, yatağında yatarken Orlando'yu yanına çağırır, ona sarılır öper, fakat Kraliçe Elizabeth çok yaşlı ve zayıftır, kemikleri sayılır, üstelik aylardır yıkanmadığından pis kokmaktadır, Orlando çok iğrenir. Kraliçe bir gün Orlando'nun genç bir kızı öptüğünü görür, çok öfkelenir, inme iner, bir süre sonra da ölür.

Kraliçenin yerine Birinci James (Doğumu 1566, tahta çıkışı 1603, ölümü 1625) tahta geçer, yeni kralın taç giyme törenine gelen Rus Prensesi Sasha,

Orlando'ya aşık olur. Erkek te ona aşık olmuştur, kışın buz tutan Thames nehrinde dans eder, sonra da sevişirler. Bir gün buzlar büyük bir gürültüyle çözülür, her tarafı su basar, bu karışıklıkta Rus Prensesi ona ihanet eder ve bir gemiyle memleketine kaçır.

Orlando, bu nedenle çektiği büyük acı sonunda uykuya dalar, yedi gün derin uyur, uyandığında hiç bir şey anımsamaz. Yorgani kaldırıp bedenine baktığında kadın olduğunu görür, yeni durumundan hiç telaşlanmaz, hemen kabullenir, ama erkekliği de unutmaz. Aslında yazar Orlando'yu anlatırken sevgilisi Vita'yı yazdığı için ona, erselik olmayı yani hem erkek hem dişi olmayı, androjenliği yakıştırmıştır.

Orlando zaman zaman erkek kılığında kenar mahallelerde dolaşır, fahişelere gider, onlar onun kadın olduğunu öğrenince gülerler, alay ederler. Bir süre sonra 365 odalı şatosuna çekilir, şatonun mahzeninde gömülü atalarının mezarlarını ziyaret eder, orada iskelet parçalarını eline alır, derin düşüncelere dalar.

Devir değişir, Kral İkinci Charles onu İstanbul'a elçi olarak gönderir. (Virginia aslında iki kez İstanbul'a, o zamanki Constantinople'a, gitmiştir. Sevgilisi Vita'da kocasının görevi nedeniyle İstanbul'da bir süre yaşamıştır.) Orlando, İstanbul'a hayran kalır, ezan seslerini unutamaz, camileri, Kapalı Çarşı'yı gezer, halkın arasına karışır, sonra Bursa'ya gider. Kuşağına iki tabanca takar, yanına şiirlerini ve çok miktarda para alır, bir Türk kadını kılığında eşek üstünde Bursa dağlarında dolaşır, orada çingenelerle buluşur, çadırlarda yaşar.

Londra'ya döndüğünde herşey değişmiş, aradan yıllar geçmiştir. Elizabeth döneminin özgürlüğüne alışkın olan Orlando'ya Victoria (Doğum 1819, tahta geçiş 1837, ölümü 1901) dönemi çok baskıcı gelir. Devlet kayıtlarında "ölmüş" görüldüğünden yasal olarak yaşadığını kanıtlamak için uğraşır. Toplumun onaylamadığı cinselliğini (lezbiyenlik) rahatça kullanamaz.

Bir gün kırlarda koşarken düşer, ayak bileği kırılır, yardıma koşan denizci Shelmerdine'learalarındaaşk doğar, yeni sevgilisinin şatosuna yerleşir, evlenirler, kocası bir süre sonra denizlere açılır, gider, Orlando yalnız kalır ve bir çocuk doğurur.

Romanın son bölümü Yirminci Yüzyıl'dır, sokaklar atsız arabalarla (otomobillerle) dolmuş, havadan uçaklar geçmektedir. Bir gün gecenin on

ikisinde ay ışığında görünen bir uçak indiğinde içinden kocası çıkar, sarılırlar, roman böyle “mutlu son” la biter.İki yüz elli altı sayfanın son tümcesi şöyledir:

“Ve saat gece yarısı on ikiyi çaldı, gece yarısı on iki, on bir ekim, bin dokuz yüz yirmi sekiz.”

Kendi de yazar olan eşi Leonard Woolf, Virginia Woolf’un oyalanması, bunalıma düşmemesi için, bir eskiciden elle işleyen matbaa makinası alır ve evlerinin bodrum katına yerleştirir. Önce eşinin yazdıklarını, sonra arkadaşlarının ve kendinin yazılarını, öykülerini yayınlar. Yayınevinin adı Hogarth Press olur. Bu önce bir hobidir, fakat zamanla yeni makinalar alınır, işçiler tutulur, James Joyce, T.S. Eliot, Rilke, Freud gibi ünlü kişilerin, yazarların yapıtları basılır. Bu Virginia Woolf için de, özellikle ünlü olmadığı zamanlarda, yapıtlarının basılması için bulunmaz bir nimet ve fırsattır. “Ne mutlu bana, istediğimi yazmakta ve yayınlamakta özgür tek kadınıml!” der.

Virginia Woolf’un ikinci kitabı Gece ve Gündüz’dür, “Night and Day.” Yapıt 1919 yılında yayınlanır ve beş yüz sayfadır. Romanın adının Gece ve Gündüz olmasının nedeni, baş kahraman Katharine’in kendi karanlık iç dünyasından sıyrılıp, dış dünyanın aydınlığına kavuşmak istemesidir.

Romanda, Katharine Hilberry, yüksek sınıftan, kültürlü bir ailenin kızıdır. Evleri ünlü yazarlarla dolar taşar. Fakat Katharine’in kişisel yaşamı yok gibidir, öz benliğini ve karakterini bulamamıştır. Edebiyatçılar arasında yetiştiği halde o matematiği sever. İki bilinmeyenli denklemler, entegral, türev, fonksiyon eğrileri, parabol, onun dünyasıdır. Birinci Dünya Savaşı’ndan önce matematikle ilgilenmek kadınlığa aykırı (un-womanly) sayıldığı için Katharine bu tutkusunu gizler, herkes yattıktan sonra matematik problemleri çözer, biri odasına girerse kitabını saklar. Otuz yaşına geldiği halde aşkın ne olduğunu bilmez. Kader karşısına William Rodney’i çıkarır. Ondan hoşlanır ama dostça. Eğer evlenirsem rahatça matematik çalışırım, diye düşünerek nişanlanmayı kabul eder.Bir süre sonra Katharine aşık olmadan evlenmek istemez, bunu nişanlısına söyler, delikanlı da kızı pek sevmemektedir. Aralarında anlaşarak nişanı bozarlar, sonunda her ikisi de başka sevgili bulurlar. Fakat Katharine’in sevgilisini bir başka kız da sevmektedir, durumlar karışır, babalar, anneler, teyzeler araya girer, aşk itirafları, ağlamalar, bağışlamalarla işler tatlı sona bağlanır, roman beş yüzüncü sayfada biter.

Virginia Woolf, feministtir. Kadın haklarının en iyi koruyucusudur. Bu niteliğinin lezbiyen olmakla ilgisi yoktur. Yalnız, 17 nci, 18 nci yüzyılda değil, tüm insanlık tarihinde, özellikle geri kalmış toplumlarda, kadınlar ikinci sınıf vatandaştır, erkekler kadınları aşağı görür, küçümser. Kadın, ailesinin seçtiği erkekle evlenmek zorundadır, bir erkeğin karısını dövmesi alışlagelmiş bir durumdur. Televizyonlarda kadınların dövülmediği bir tek dizi, bir tek film yoktur. İstatistiklerde erkeklerin öldürdükleri kadın sayısı binleri geçer. Hayrettir, kadın haklarını koruyan kitapların da hemen hepsini erkekler yazmıştır. Virginia Woolf, araştırdığı kitaplıklarda bu konuda kadınların yazdığı bir tek kitap bulamaz. Bu aymazlığı da anlayamaz. “Kadın kadına karşıdır, kadın kadını sevmez ama neden?”, “Women are hard on women. Women dislike women, but why?” diye düşünür ve “Birinin Kendi Odası” adında bir kitap yazar. İngilizce adı “A room of One’s Own” dur. 1929 yılında yayınlanan bu yapıt, yazarın bir yıl önce, Newnham ve Girton kolejlerinde verdiği konferanslardan düzenlediği düşünceleridir. 128 sayfalık küçük bir kitaptır, ama bu gün bile klasikler arasında okunur ve Patrick Garland bu yapıttan yararlanarak bir tiyatro oyunu yazar. Yapıtın adından da anlaşılacağı gibi, bir kadının kendine ait bir odası ve geçinebilecek kadar parası yoksa, roman ya da öykü yazması olası değildir. Bu koşul kuşkusuz erkekler için de geçerlidir.

Yapıtta; yaşlı bir piskopos der ki, “Gerek şimdi, gerekse gelecekte hiçbir kadın Shakespeare’in dehasına erişemez.” Virginia Woolf, Shakespeare’e bir kız kardeş düşünür, ve romanın kahramanı olarak yaratır. Judith adını verdiği bu kız bir dâhidir. Fakat kız okula gönderilmez, eline kitap bile verilmez. O yılların toplum koşulları öyledir, aile içinde ise sürekli azar ıştır, babasından dayak yer. Londra’ya kaçır, tiyatrodaki oynamak ister, kadınlara tiyatro oyuncusu olmak yasaktır. Sonunda bir adamın metresi olur ve gebe kalınca kendini öldürür. Deha sahibi kadın yok olmuştur.

Okunup bittikten sonra anlaşılacağı gibi, bu roman, tüm korumasız ve çaresiz kadınların, toplumda erkeklere karşı haklarını savunmak için yayınlanmış bir manifestodur.

XIX ncu yüzyılda kadınların roman yazmaları bile olumsuz karşılanırdı, bu nedenle, kadınlar kitaplarını erkek adıyla yayınlardı. Örneğin Charlotte Bronte, Currer Bell (1816-1855) / Emily Bronte, Ellis Bell (1818-1848)/ Mary Ann Evans, George Eliot (1819-1880) / Aurore Dupin ise George Sand (1804-1876) adlarını kullanmışlardır.

XX nci yüzyılın başlarında İngiltere’de Viktorya çağının sona ermesiyle, edebiyat alanında da başlayan modern çağın,ilk temsilcileri Virginia Woolf, James Joyce, T.S.Eliot gibi yazarlardır. Bunlar post- empresyonist ressamların resimde yaptıklarını yazılarında, romanlarında yaparlar. Onlara göre gerçek, o gün geçen olayları rapor eder gibi romanda sıralamak değil, kişinin aklından geçen duyguları, düşünceleri, istekleri, anlık izlenimleri, çağrışımları iletmektir. Bu ise bilinç akımını doğurur. Burada gerçekler, maddesel değil ruhsaldır ve kişinin iç dünyasına o anda ışık tutan en anlamlı duyguları, düşünceleri yansıtır.

Tüm bu değişime, yani edebiyatta modern çağa geçmeye, en iyi örnek Virginia Woolf’un 1924 te yayınladığı 214 sayfalık “Mrs. Dalloway” adlı yapıtıdır. Roman,zaman olarak, 1923 yılının haziran ayının başlarında bir günde,sabahın erken saatlerinden geceye kadar sürer ve büyük kule saat Big Ben’in periyodik aralıklarla çalmasıyla bölümlenir. Yer olarak, bir mahallenin içinde geçer. İki başkişisi vardır, birbirlerini hiçbir zaman görmezler. Mrs. Dalloway yüksek sınıftan, ellisinde bir ev kadınıdır. Akşam vereceği toplantıda salonu süslemek için, sabahtan çiçekçiye gider. Tam o sırada Birinci Dünya Harbi’ne girmiş, ağır bir şok geçirmiş, ruhsal dengesi bozuk olan Septimus Warren Smith aynı sokakta eşiyile dolaşır. Septimus romanın ikinci başkişisidir. Mrs. Clarissa Dalloway saat 11 de evine döndüğünde beş yıl önce ona aşık olan ve Hindistan’dan ansızın dönen Peter Walsh ile karşılaşır. Mrs. Dalloway’in kocası Parlamento üyesi Richard Dalloway öğlen yemeğini Lady Brouton’un evinde yer. Akşam saat altıda Septimus pencereden atlayarak kendini öldürür. Daha sonra Dalloway’lerin evinde toplantı yapılır. Romandaki tüm olaylar yalnız bu kadardır. Romandaki diğer bölümler ise anımsamalardır. Mrs. Dalloway’in hiçbir erkeği sevmemiş olması, yalnız bayan Sally Seton’a duyduğu şiirsel aşk tutkusu (falling in love with women), Sally’nin,Mrs. Dalloway’i dudaklarından öpmesi, intihar eden Septimus’un savaşta başına gelenler ve delilik nöbetleri, daha birçok olaylar, modern roman yazma tekniği olarak, düşünceler, duygular ve anımsamalardır.

Virginia Woolf’un 1927 yılında yayınlanan “Deniz Fenerine” (To the Lighthouse) adlı roman eşi Leonard Woolf’un dediğine göre bir psikolojik şiirdir. Burada yazarın annesi, babası ve çocukluğuna ait anılar anlatılır, olay İskoçya’nın Hebrides adalarından birinde geçer. İki yılda yazılan bu romanda başkişi Mrs. Ramsey’dir ve tam olarak yazarın annesini canlandırır. Mrs. Ramsey çok iyi huyludur, sevgi doludur, çevresine huzur verir. Karşıda küçük kayalık gibi görünen adadaki deniz feneri, romanın başlıca simgesidir. Altı yaşındaki James

oraya gitmek ister, Annesi “Hava güzel olursa elbette gideriz” derken babası “Hava mutlaka kötü olacak, oraya gidemeyeceğiz” der. Burada karakterler arasındaki ayrılık, iyimserlik, kötümserlik açığa çıkar. Aradan on yıl geçer, Mrs. Ramsey ölmüştür, baba, on altı yaşındaki James ve kız kardeş, yelkenli bir tekneyle deniz fenerine giderler, James dümendedir, annelerinin ruhu da onlarla beraberdir. Deniz fenerine ayak bastıklarında babası karısına, Mrs. Ramsey’e, çocuklarda annelerine kavuşmuşçasına mutluluk duyarlar, babası şiir okur:

“Her birimiz yalnız öldük,

Ama ben ondan daha fırtınalı bir denizde,

Ve daha derin uçurumlarda”

Virginia Woolf’un dokuz romanı, yüzlerce eleştiri yazıları ve denemeleri, feminizm ile ilgili iki kitabı ve on sekiz öyküsü vardır. Bu öykülerin ilk sekizini “Pazartesi yahut Salı” (Monday or Tuesday) adı altında 1921 yılında yayınlar, ölümünden sonra eşi tüm öykülerini “Perili Bir Ev” (A Haunted House) adıyla 1944 yılında yayınlar. Bunların ilk ikisi öykü sayılmaz, birkaç sayfalık imgeler, psikolojik anlatımlardan oluşur. Fakat diğerleri yazarın yeni modern öykü yöntemini yansıtır. Geçmiş zamanla şimdiki zaman birbiri içinde erir. Örneğin Kew Bahçeleri’nde (Kew Gardens) bir karı koca iki çocuklarıyla çiçek bahçelerinde gezinmektedirler. Aralarında hiç konuşmazlar, hep geçmişteki olaylar akıllarına gelir. Adam ilk sevgilisini düşünür. Kadın da yirmi yıl önce burada resim yaparken, kır saçlı bir kadının arkasından sessizce gelip kendine nasıl sarıldığını ve ensesinden öptüğünü anımsar.

“Duvardaki Leke” (The Mark on the Wall) adlı öyküde odada oturan kadın duvarda bir leke görür, acaba bir çivi yarası mıdır? Önce hiç görmemiştir, bu leke, gençliğinde tarlada çalışırken aklında kalan tek ağacı çağırıştırır. O ağaç şimdi belki bir geminin direğidir, der, düşler dünyasına dalar. O arada kocası odaya girer, “Gazete almaya gidiyorum” der. Kadın düşlerinden uyanır, ayağa kalkar, duvara yaklaşır, leke bir saylangozdur.

Virginia Woolf akıl hastasıdır. Bunun nedeni, çocukluğunda üvey kardeşinin hareketlerinden gelen travma olabilir veya lezbiyen eğilimlerinin sonucudur. On üç yaşındayken annesinin ölümü de etkileyebilir. Belki de kalıtsaldır.

O, ilk delirme nöbetini on üç yaşındayken geçirir. Yıllar içinde depresyonlar aralıklarla sürer. 22 yaşındayken ağır bir bunalımda kendini pencereden atar, yaralanır. 30 yaşında Leonard Woolf'la evlendiğinde kocasının bu hastalıktan haberi yoktur. Evlendikten bir yıl sonra bir şişe uyku hapi içer. Hastanede midesi yıkanır. Evde bakımı mümkün olmaz, özel hastaneye yatırılır, nöbet iki yıl sürer. 1925'te yani 43 yaşında Mrs. Dalloway romanını yazar, bitirir, arada yine ağır nöbetler geçirir, bazı nöbetlerinin aylarca sürdüğü olur.

Virginia Woolf, her zaman deli değildir, iyi olduğu zamanlar onunla konuşanlar deli olduğuna inanmazlar. Hastalığının adı "manik depresif" tir. Bazı doktorlar da "şizofreni" derler. Kendi anlattığına göre şiddetli baş ağrılarıyla nöbet başlar, korkunç seslerle sürermiş, bu sesler arasında çirkin sözler, küfürler de olurmuş. Bayılma nöbetleri de geçirir, ayıldıktan sonra neler olduğunu anlatır. "Gene bayıldım, kafamda dört nala atlar koşuyordu. Yüreğim zıpladı, durdu, nabzım kafama sıçradı. Sonra kıymık kıymık olmuş bedenimle yerlerde yattım. Hasta olduğumda tüm doktorlar, hasta bakıcılar düşmanım oluyor, yediklerimin dışkıya dönüşeceğini düşünerek hiçbir şey yemiyorum. Kocamın bile yüzünü görmek istemiyorum. Galiba zaman zaman delirmek, artistik, sanat, roman yazmak bakımından iyi geliyor. Aklım başıma geldiğinde, yazdıklarımı beğeniyorlar."

Virginia Woolf, iyi olduğunda neşeli, herkesi büyüleyen, göz kamaştırıcı bir kadındır. Yakınları onun için "Peri masalı prenseslerine benziyor" derler. Yazar, 1915 yılından başlayarak ölünceye dek anılarını yazmış. Yazılan günlükler 26 cilttir. Eşi Leonard Woolf, bunların yazarlıkla ilgili olanlarını 1953 yılında yayınlar. Virginia Woolf'u yakından tanımak için bu günlükler yeter. Bu günlüklerde James Joyce'u ve onun ünlü yapıtı Ulysses'i eleştirir. Joyce'a "Aşağı sınıftan, sivilcelerini kaşıyan bir yeni yetme" der. Ulysses için de "Kültürden yoksun, müstehcen bir kitap" diye yazar. Katherine Mansfield'i ise kıskanır. "Onun yazdıklarını kıskanıyorum...Ömrümde kıskandığım tek yazılar onlardır" der.

Virginia Woolf'un kişiliğinin bir yanı da, antisemitist yani Yahudilere karşı oluşudur. Evlenmeden hemen önce kocasının Yahudi olduğunu öğrenmiş, çok tedirgin olmuş, evlenmekte tereddüt etmiştir. Hitler'in Almanya'daki egemenliğine ve faşizmine tanık olunca, onlara karşı birçok makale yazmış, Himler'in kara listesine girmiştir. Eğer Almanya yense ve İngiltere işgal edilseydi, Virginia Woolf ve zaten Yahudi olması nedeniyle eşi kurşuna dizileceklerdi.

Her iki dünya savaşının tüm vahşetine, milyonlarca masum insancığın ölümüne tanık olan yazar romanlarında, denemelerinde ve diğer yazılarında tüm bu acımasızlığı belirtir. İkinci Dünya Savaşı'nın Avrupa uygarlığının sonu olacağına inanır. Hitler'in zaferleri korkularını giderek artırır.

Liverpool Üniversitesi'nin de, Manchester Üniversitesi'nin de ona vermek istedikleri fahri doktorayı “Bu tümüyle kokuşmuş bir toplumdur... Bana verebileceği hiçbir şeyi almayacağım” diyerek reddeder.

Eğer İngiltere işgal edilirse, eşile birlikte arabalarının egzoz dumanıyla intihar etmeyi kararlaştırırlar.

1941 yılının Şubat ayında yazdığı güncelerden birinde “Benim için gelecek günler diye bir kavram yok” der.Yazar olarak da giderek yaratıcı gücünü yitirdiğine inanır ve yazdıklarının artık okunmadığını düşünür.

Daha sık sık gelen delirme nöbetleri tüm yaşama sevincini yok eder. Sonunda yüzmesini bilmeyen Virginia Woolf, ceplerine taş doldurarak evlerini yakınındaki Ouse ırmağına kendini atar. Suyun kenarında bastonu bulunur, on beş gün sonra dalgalar cesedini kıyıya getirir. O sırada elli dokuz yaşındadır.

Ölmeden önce yazıp eşine bıraktığı mektup, bir itirafname ve bir özür dileme gibidir:

“Yine delireceğimden korktum. O korkunç günleri yeniden yaşamaya katlanamayacağımı hissediyorum. Bu kez iyileşemeyeceğim üstelik... Sesler duymaya başlıyorum... Bu yüzden de yapabileceğim en doğru şeyi yapıyorum. Sen, mutlulukların en büyüğünü verdin bana... Bundan böyle savaşmam... Senin yaşamını bozduğumu biliyorum... Kendi yaşamımın bütün mutluluğunu sana borçluyum... Beni herhangi bir kişi kurtarabilseydi o kişi sen olurdun. Senin iyiliğine güvenimden başka her şeyimi yitirdim... Artık senin yaşamını bozamam. Hiç kimse bizim ikimizden daha mutlu olamamıştır”

Edebiyatta modernist hareketin en önemli kişisi olan, roman türünün gelişimine büyük katkıda bulunan, kadın haklarının en önde gelen koruyucusu, feminist yazar Virginia Woolf, tüm edebiyat sevenler tarafından her zaman saygıyla anılacaktır.

“SAKLI YÜREK” GİZLERİ (*)

Hasan Akarsu

Yazar FerzanÖzpetek İstanbul Kalamış doğumludur. Sinema tarihi öğrenimi gören yazar, ilk filmiyle ilgi çeker, filmleri birbirini izlerken Avrupa’da ünlenir. Bir Nefes Gibi (2020) romanından sonra Saklı Yürek romanıyla okurlarına ulaşır.

Romanda olaylar Sicilya ve Roma’da geçer. Sicilya’da yaşayan genç kız Alice’in ailesini (Flengeri) tanırız. Annesi Adelaide, babası erken ölen Michele, erkek kardeşi Gaetano... Anne Adelaide’nin gençlik arkadaşı İrene yıllar sonra Roma’dan çıkagelir Sicilya’ya. Ressam olan Tancredi’yle evlidir, ancak onun izini yitirir, onu aramak için gelir. Küçük bir kız olan Alice’le ilgilenir. Ona düşlerini sorar, o da öykü düşleri kurmayı sevdiğini, film oyuncusu olmak istediğini söyler. İrene Teyze de resim yapar. “Mineli bileklik süsünü” armağan olarak verir Alice’e. Aradan yıllar geçer, genç kız olan Alice, Antonio ile bir ilişki yaşar. Bir daha onu göremez. O sırada evlerine Roma’daki noterden bir zarf gelir. İrene Teyze ölmüş ve tüm mirasını Alice’e bırakmıştır. Alice Roma’ya gider, Galanti Bürosu’nda İrene’nin dostu Noter Galanti tarafından bilgilendirilir. Merkezdeki lüks bir daire ona kalmıştır. Daireyi gezerler, anahtarını alır, orada kalmaya karar verir. Annesi daireyi satın Sicilya’ya dönmesini istese de dönmez. Çünkü sinema oyuncusu olma düşleri vardır. Verano Mezarlığı’nda İrene Teyzesinin mezarını ziyaret eder. Bir restoranda işe girer. Evde teyzesinin günlük defterini bulup okur. Yıl 1977. Oyunculuk kursuna gider, filmde figüran olmak için yarışmaya katılır, seçilmez. Seçicilerden Cesare onunla sevişir, onu kullanır. Evine kiracı olarak aldığı fotoğraf teknisyeniDavide, Alice’i uyarır ve Cesare’nin kadın avcısı olduğunu söyler. Evde, kapısı açılmayan gizli bir oda vardır. Anahtarı noterden alıp orayı açan Alice, resim tablolarıyla karşılaşır. Bir tablodaki yazıyla sarsılır: “Saklı yürek bizim sırrımız olacak.” (s.70). “Saklı Yüreğim” yazılı olan bir defteri görür, okur. İrene Teyzesi, Alice’in oraya gelip o defteri bulacağını düşünerek ona seslenmektedir: “Bu sözler sana... Her şeyi tüm renkleriyle keşfederek burada sevdim ve yarattım... Etrafına bakarsan anlayacaksın: Nefes aldığım sürece hayatım bu odadaydı... Acının seni boğmasına izin verme, dışarı boşalt onu...” (s.71-72-73)

Alev almış iki kalp resmi

Kısaca İrene Teyze, “Saklı Yürek”ini Alice’e açar. Çünkü onun da düşleri olduğunu bilir. Eşi ressam olan Tancredi’yle tanışmasını, aşklarını, onun “gerçek, saf bir yetenek” olduğunu yazar. Bir gün sevgilisi ressam Tancredi ortadan kaybolur. İrene onu aramaya çıkar. Bir iz bulamadan o da ölür. Alice, defterden öğrendikleriyle iz sürer. Galeride çalışanSebastiano, bir polis arkadaşından yardım alarak ressam Tancredi’yle ilgili bilgiler bulur. Yürürkenbir arabanın çarpıp kaçtığını, ressamın da babasının isteğiyle doğduğu yere, Castellena’ya götürülüp gömüldüğünü öğrenir. Yaşam, İrene’ye “acı dersi” vermiştir. Alice için: “Gözleri ve yüreği kocaman çocuk” der. (s.144). Ona yanlışlarından ders çıkarmasını öğütler. Gizli odada “Alev almış iki kalp resmi” etkiler Alice’i. Tabloları galerici Valerio görür ve sergi açacağını söyler. Odadaki kutulardan birinde kendi adına mühürlü bir zarf bulur Alice. İrene Teyzesinin gizleri böylece ortaya çıkar. Mektup “Baban Tancredi” imzasıyla Alice’e yazılmıştır. Babası bildiği Michele, kasabadan uzak kaldığında annesi Adelaide ile ilişkiye girer Tancredi. Alice, böylece asıl babasını da öğrenmiş olur. İrene de mirasını Alice kullansın diye ona bıraktığını yazar mektubun sonunda. Alice, düşlerini gerçekleştirme yolunda ilerler ve Palermo’da sokakta çekilecek bir film için seçilirken alkışlanır, ünlü bir film yıldızı olacağı anlaşılır.

FerzanÖzpetek, “Saklı Yürek” romanında kurgusuyla, aşk ilişkileriyle ve sonundaki sürprizle okurun ilgisini canlı tutmayı başarır. “Saklı Yürek”in gizleri çözüldükçe romanın akıcılığı sürer.

(*) Saklı Yürek-FerzanÖzpetek, Roman, İtalyancadan Çeviri: Neval Barlas, Can Yayınları, Haziran 2024, 166 s.

DONDURMALI TAVUKGÖĞSÜ

HİKMET KURTER

Otel arkadaşım Osman Akovalı akşam karanlığı çökerken elinde bir şemsiye ile karşıma dikildi.

“Gel hadi!” dedi. “Sana bir tatlı ısmarlayayım. Sonra da birlikte Fuar’a gideriz.”

“İyi de...” dedim. “Neden şemsiye taşıdığını anlayamadım.”

“Yağmur yağacak da ondan... Önlemimi alayım dedim.”

“Yapma be Osman!.. Ağustos ayındayız!”

“Yağmur yağacak arkadaş! Var mısın iddiasına?.. Bire on koyarım!”

Osman düz, seyrek saçlı, hafif kemerli burunlu, iri yapılı, şişmanlıktan göbeği pantolonundan dışarı pırtlamış, kalın sesli, yirmi beş, yirmi altı yaşlarında bir adamdı. Boğazına öylesine düşküncü ki, hep bir şeyleri atıştırma, yeme çabası içindeydi. Adeta yemek yemek için yaşıyordu.

İri gövdeli arkadaşım katır gibi inatçı, iddiacı olmasının yanı sıra bir de bilgiç mi bilgiçti. Her şeyi en iyi o bilirdi. Hoş bilgisinin kaynağı da belli değildi, ya. Doğru dürüst bir öğrenim görmemişti. Gazete, dergi, kitap okuduğunu gören yoktu. Bilgi edinmeye, öğrenmeye yönelik en küçük bir

(37)

abası yoktu, ama herhangi bir konuda bir kere iddialaştı mı artık sonuna kadar ayak direr, iddiasından dönmezdi. Şimdi de benimle yağmurun yağıp yağmayacağı üzerine iddiaya tutuşmak istiyordu işte.

İzmir'in köklü bir ailesindendi. Ailenin büyükleri Osman'ın oburluğundan, dırdırından, dediğim dedik, aldığım düdük hallerinden yılmışlar, onu otele yerleştirmişlerdi.

Anneciği, o pamuk saçlı, yaşlı kadın, haftada bir kez otele gelir; oğluna yıkanmış, temiz çamaşırlar getirir, kirlileri de alırdı. Bu geliş gidişlerde genç adamın cebine bir miktar para da girerdi.

Ama gel gör ki, annesinin verdiği harçlık, kalın sesli otel arkadaşımın dışının kovuğuna bile gitmezdi. O da paraca rahata ermek için birkaç kez işe girmeyi, çalışmayı denedi. Denemesine denedi, ama işe girmesiyle birkaç gün sonra bırakması bir oldu. Neden mi?.. Çünkü iş kötüydü, çalışanlar kötüydü, patron kötüydü.... Osman aralarında nasıl barınabilsin, nasıl alışabilsin?..

Tembellerin şahı en sonunda para kazanmakla yeme içme güdüsünü ortak bir noktada buluşturan bir iş edindi kendine. Baklava satıcısı oldu.

Fırının birinden aldığı bir tepsi baklavanın yarısını gövdesine indiriyor, sattığı diğer yarısıyla sermayeyi kurtardığı gibi kâr da ediyordu. Kısacası hem doya doya baklava yiyor hem de para kazanıyordu.

(38)

Osman, “Yağmur yağacak arkadaş!.. Var mısın iddiasına?.. Bire on koyarım!” dedikten sonra koluma girdi. Beni neredeyse sürükleyerek Mezarlıkbaşı’ndaki tavuk suyu çorba da satan pastanelerden birine götürdü. Pastanenin dışındaki bir masaya oturduk. Az sonra yanımıza seyirten on beş, on altı yaşlarındaki bir garson ne istediğimizi sordu.

“Ben bir keşköl istiyorum.” dedim.

İri yarı arkadaşım,

“Bana da dondurmalı tavukgöğsü getir delikanlı.” dedi.

Tıfıl garson kendisinden isteneni kavrayamamış gibi bir süre bocaladıktan sonra,

“Ne istemiştin ağabey?” diye bir kez daha sordu.

“Tavukgöğsü oğlum... Üstüne de dondurma koydur, öyle getir!”

O sırada hava kapanmış, gök gürlemeye başlamıştı. Birkaç dakika sonra garson masamıza bir keşköl ile dumanı tüten ve üzerindeki dondurması hızla eriyen lime lime edilmiş bir tavuk göğsü tabağı getirdi.

Bir tabağa bir garsonun yüzüne bakan Osman derin bir soluk aldıktan sonra,

“Bu ne kardeş?” diye sordu.

Yeni yetme garson,

(39)

“Tavuk göğsü ağabey.” dedi. “Üzeri de dondurmali işte.”

“Çabuk geri götür bunu. Ben senden tavukgöğsü tatlısı istedim. Tavuğun göğsünü getir demedim.”

Garson bir süre bocaladı, ne yapacağını kestiremedi. Sonunda müşteri her zaman haklıdır kuralını anımsayınca tabağı kavrayarak içeriye yöneldi.

Yemek düşkünü arkadaşım birkaç saniye içinde düşüncesini değiştirmiş olmalı ki,

“Dur, geri götürme!” diye seslendi garsona. “O tabağı önüme koy bakayım.”

Garsonun masaya bıraktığı tabağı ağzını şapırdatarak bir güzel silip süpürdükten sonra,

“Tavukgöğsünün bir tatlı olduğunu bilmiyordun değil mi sen? diye sordu.

Toy garson başını önüne eğerek,

“Bilmiyordum ağabey.” dedi.

“Bu işe ne zaman başladın öyleyse?”

“Daha bu sabah.”

Osman yeni bir iddialaşma konusu bulmanın coşkusuyla,

“Bu arkadaş kesinlikle Konyalı.” dedi bana. “Var mısın iddiasına?.. Bire on koyarım!”

Gök gürlemelerinin ardından ince ince bir yağmur çiselemeye başlamıştı.

“Olacak şey değil!.. Yaz günü yağmur yağacak dedi. Yağmur yağmaya başladı. Şimdi de garson kesinlikle Konyalıdır diye tutturdu. Bu da doğru çıkarsa korkulur bu adamdan...” diye geçiriyordum içimden.

Acemi garson başıyla onaylayarak,

“İyi bildin ağabey.” dedi. “Konyalıyım ben.”

“Peki, İzmir’e ne zaman geldiğini öğrenebilir miyim?”

“Dün akşam ağabey.”

Osman hesabı ödedi, pastaneden çıktık. Şemsiyenin altında omuz omuza Fuar’a doğru yürümeye başladık. Yol boyunca, “Bak arkadaşım, İzmir en çok göçü Konya’dan alır. Bir Konyalı için gurbet demek İzmir demektir. İzmir’e ayak basan bir Konyalı, hemşerilerinin yardımıyla ayağının tozuyla hemen ertesi sabah işbaşı yapar. Bu hep böyledir, hiç değişmez...” cümlelerini yineleye yineleye kafamı şişirip durdu.

YENİDEN TÜRK DİLİ DERGİSİ

Yazınımız, ekinimiz, uygarlığımız, dilimiz, için bakıma özene
görevli dergi

Yeniden Türk Dili Dergisi: Dil ve yazın; şiir, öykü, deneme,
eleştiri, günlük, düşün, ekin dergisi

Kurucu İyesi, Sorumlu Müdür ve Genel Yayın Yönetmeni:
Sencer Karacalıoğlu

E R İ Ş İ M Sencer Karacalıoğlu: 0 505 985 40 55

Sencerkaracalioglu2002@gmail.com

Danışma ve Yazı Kurulu: Prof. Dr. Ömer Demircan, Okan Baba,
Prof. Dr. Süreyya Ülker

Teknik Danışman : Boğaçhan Orhan Boran Kapak düzenleme:
MUSTAFA AZİZ DURMUŞ (azizdijital@gmail.com)

Bu dergi, yabancı sözcüklerin yerine olabildiğince Türkçelerini
koymayı görev bilir. Başka bir yerde yayınlanmış yazılar
dergimizde yayınlanmaz. Alınan yazı kesinlikle geri verilmez.
Dergide yayınlanan yazıların her türlü sorumluluğu
yazarlarındandır.

Yeniden Türk Dili Dergisi,yayınlanan yazılara telif ücreti
ödemez. DERGİMİZ ÜCRETSİZDİR
